

2018-09

jaargang 49
nummer 09
november 2018

De Vrijdenker

Maandblad van
Vrijdenkersvereniging
De Vrije Gedachte

Sinds 1856

Anton Constandse Lezing en Vrijdenker van het jaar 2018
zaterdagmiddag 17 november 2018
Cursus- en Vergadercentrum Domstad, Utrecht

VRIJDENKERSBORREL

Een Vrijdenkersborrel (of Verlichtingsborrel of Tafel van de Rede) is een maandelijks feestje over helder denken, de moraal en het goede leven. Voor vrijdenkers, atheïsten, humanisten, skeptici en andere belangstellenden op zoek naar de rede. Er worden een aantal van deze evenementen in Nederland georganiseerd. Zou u er zelf eentje willen organiseren? Neem dan contact met ons op via info@devrijgedachte.nl.

**LET OP: Tijd en plaats van de hieronder vermelde borrels kunnen veranderen.
Kijk dus altijd op onze website voor de actuele informatie.**

Deventer – Vrijdenkersborrel / Tafel van de Rede
Locatie: De Fermerie, Muggeplein 9, Deventer
Wanneer: elke tweede donderdag van de maand
Tijd: 20:00 – 22:00 uur (inloop vanaf 19:30 uur)
Kosten: vrij toegang, drankjes voor eigen rekening
Contact: deventer@devrijgedachte.nl

Den Haag – Haagse Verlichtingsborrel
Locatie: Café Van Beek, Turfmarkt 6, 2511 CA Den Haag
Wanneer: elke tweede maandag van de maand
Tijd: 20:00 – 22:00 uur (inloop vanaf 19:30 uur)
Kosten: €3,00; drankjes voor eigen rekening
Contact: redactie@verlichtingsborrel.org

Utrecht – Vrijdenkersborrel / Tafel van de Rede
Locatie: Bar Walden, Domplein 16, 3512JD Utrecht
Wanneer: elke derde maandag van de maand
Tijd: 20:00 – 22:00 uur (inloop vanaf 19:30 uur)
Kosten: vrij toegang, drankjes voor eigen rekening
Aanmelding: niet nodig
Contact: fransvandongen9@gmail.com
(Frans van Dongen zoekt met deze borrel aandacht voor
seculiere politiek (bijv alléén maar openbare scholen)
en voor de Atheïstisch Seculiere Partij.)

Bezoek onze website
devrijgedachte.nl
en onze Facebook-pagina
'De Vrije Gedachte'

COVER

Voorzijde: Rina, Petra en Saskia Spigt bij de Verlichtingsborrel in Den Haag, 8 oktober 2018, waar Rina (bekend van haar radioprogramma's voor HUMAN met Theodor Holman) sprak over tien boeken die een grote indruk op haar hebben gemaakt.

Achterzijde: Beginnende herfst bij Lage Vuursche.

Foto's van René van Elst.

*"De wereld wordt geregeerd door dwazen
en de dwazen worden geregeerd door angst."*

Anton Constandse Lezing door *Marije van Beek* en benoeming van *Boris van der Ham* tot Vrijdenker van het Jaar 2018

zaterdag 17 november 2018, 14.00 uur (inloop vanaf 13.30 uur)

in Cursus- en Vergadercentrum Domstad, Koningsbergerstraat 9, 3531AJ Utrecht.

► Aanmelding en betaling via onze website devrijegedachte.nl ◀

De atheïstisch-humanistische vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte, bestaand sinds 1856, organiseert jaarlijks een lezing ter nagedachtenis van Anton Constandse, gevolgd door de uitroeping van een Vrijdenker van het Jaar. Dit evenement staat altijd garant voor een interessante middag.

Programma

- 14.00 Welkom door Stanley Bakker, voorzitter van De Vrije Gedachte
- 14.05 Start van het programma door Marije van Beek
- 15.30 Pauze
- 16.00 Laudatio voor Boris van der Ham "Vrijdenker van 2018"
- 16.10 Boris van der Ham
- 16.30 Jaap van der Laan
- 16.40 Bert Gasenbeek
- 17.00 Borrel

Wie zijn de sprekers?

Marije van Beek (1985) is journalist bij Trouw. Ze groeide op in de Bible Belt en studeerde religiewetenschappen aan de Vrije Universiteit. In de zeven jaar die ze nu voor de krant werkt, beschreef ze het geestelijk leven in al zijn facetten. Hoewel streng-gereformeerd opgevoed, gelooft ze zelf niet meer, maar de vraag naar wat anderen zoal geloven houdt haar onverminderd bezig. Zowel goeroes als zwaargereformeerde dominees lieten zich gewillig interviewen. Sinds drie jaar is ze redacteur islam. Ze volgde afvallige moslims die Saudi-Arabië ontvluchtten, en sprak op de straten van Caïro met meisjes die zich tegen hun besnijdenis verzetten. Dit jaar was ze redacteur voor het tv-programma Kijken in de Ziel met religieuze leiders.

Boris van der Ham (1973) is bestuurder, schrijver, acteur en voormalig Tweede Kamerlid (D66). Als Kamerlid schreef hij de wetten voor afschaffing van het verbod op smadelijke godslastering, voor versoepeling van de winkeltijdenwet op zondag en de wet die de 'enkelefeit'-constructie afschafte waarmee strengreligieuze scholen o.a. homoseksuele leraren konden ontslaan. Bij zijn afscheid van de Kamer schonk hij zijn collega's 'Het politiek theologisch tractaat' van de vrijdenker Spinoza. Op www.vrijelezing.nl houdt hij bovendien regelmatig vlogs over humanisme en vrijzinnigheid.

Sinds 2012 is hij onder meer voorzitter van het Humanistisch Verbond en heeft hij zich ingezet voor de belangen van ex-moslims, wat onder meer resulteerde in twee documentaires – *Onder Ongelovigen* (2015) en *Ongelovig: Vrijdenkers op de vlucht* (2016), geregisseerd door Dorothée Forma – en het boek *Nieuwe Vrijdenkers: Twaalf voormalige moslims vertellen hun verhaal* (2018), dat hij schreef met Rachid Benhamou. Sinds 2018 is hij eveneens bestuurslid van de Internationale Humanisten (IHEU) in Londen.

Jaap van der Laan en **Bert Gasenbeek** hebben de heruitgave van Anton Constandses *Grondslagen van het atheïsme* verzorgd. Van der Laans Kelderuitgeverij maakt reprints van oude linkse en anarchistische uitgaven. Bert Gasenbeek is directeur van het Humanistisch Historisch Centrum en het J.P. van Praag Instituut.

De Vrijdenker

jaargang 49 • nummer 09 • november 2018

INHOUD

Titel	Auteur(s)	Pag.
✓ Uitnodiging Anton Constandse Lezing + Vrijdenker van 2018	<i>Bestuur</i>	1
✓ Colofon De Vrijdenker / Informatie De Vrije Gedachte	<i>Redactie / Bestuur</i>	3
✓ Amerikaanse vrijheid van meningsuiting	<i>Jan Willem Nienhuys</i>	4
✓ Wie durft tegen te spreken?	<i>Thomas Spickmann</i>	7
✓ Wat is 'goed'?	<i>Frans Couwenbergh</i>	8
✓ Mierenzuur in TW Hydra	<i>Paul Mercken</i>	9
✓ Socialisme 2.0 - bespreking van boek van Rik Min	<i>Dik Kruithof</i>	11
✓ Wilt u het totale zelfbeschikkingsrecht?	<i>Anonymus</i>	13
✓ Dood waar is je prikkel?	<i>Anton van Hooff</i>	16
✓ In den beginne was het woord	<i>René van Elst</i>	18
✓ Grondig onderzoek blijft nodig	<i>Leo Heynen</i>	21
✓ De Moonies	<i>Anton van Hooff</i>	23
✓ Open brief aan een klimaatscepticus	<i>Floris van den Berg</i>	24
✓ De bekering en ontkering van Jason Walters	<i>Jan Willem Nienhuys</i>	27
✓ RoboCop - The American Jesus	<i>Maarten Gorter</i>	29
✓ En toch bestaat God!	<i>Anton van Hooff</i>	32
✓ Christelijke zending in de zaterdagkrant	<i>René van Elst</i>	34
✓ De auteurs van dit nummer / Aanwijzingen voor auteurs	<i>Redactie</i>	36

VAN DE REDACTIE

Paul Mercken heeft zich al na enkele maanden genoodzaakt gezien om zijn functie als redacteur en opmaker (in spe) ter beschikking te stellen om gezondheidsredenen.

Eerder heeft corresponderend redactielid Jan Bontje laten weten zijn werkzaamheden om persoonlijke redenen te willen beëindigen. Jan is tientallen jaren schrijvend en dichtend actief geweest voor onze vereniging en ons blad; daarvoor zijn wij hem hoogst erkentelijk.

Wij wensen beiden het allerbeste.

VOORDEELAANBIEDING VOOR JONGEREN

Ben je atheïst (of denk je erover om het te worden) en jonger dan 25, profiteer dan van ons aanbod. Als je je aanmeldt als nieuw lid en jonger bent dan 25 jaar, krijg je een heel jaar lang 50% korting op De Vrijdenker. Je betaalt dan dus geen € 30,- maar slechts € 15,- voor 10 nummers! Meld je aan op de site www.devrijgedachte.nl of via info@devrijgedachte.nl en vergeet niet je geboortedatum te vermelden.

COLOFON De Vrijdenker

De Vrijdenker is een tien maal per jaar verschijnend tijdschrift, uitgegeven door de **vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte**.

Redactie:

René van Elst – eindredactie (+ opmaak a.i.)
Raymond van Es – hoofdredactie
Els Geuzebroek
Maarten Gorter
Anton van Hooff
Sicco Polders
Thomas Spickmann

Adres:

Postadres: De Vrije Gedachte, p/a Humanistisch Historisch Centrum, Universiteit voor Humanistiek, Kromme Nieuwegracht 29, 3512 HD Utrecht
Tel.: 0854016874 (0648240283)
E-mail: redactie@devrijegedachte.nl
Website: devrijegedachte.nl
IBAN: NL15INGB0000274551

(Leden- en) abonnementsadministratie:

ledenadministratie@devrijegedachte.nl

Kosten (ingegaan 2018):

- Lidmaatschap met abonnement € 62,— p.j.
- Lidmaatschap zonder abonnement € 30,— „
- Abonnement € 36,— „
- Student-lidmaatschap (t/m 25 jaar)
met abonnement € 30,— „
Zie ook de aanbieding op pag. 2!
- Prijs losse nummers € 3,50

Kopij:

Reacties en nieuwe bijdragen, die betrekking hebben op het vrijdenken, worden zeer op prijs gesteld. A.u.b. digitaal aanleveren.

Druk:

Drukkerij Image Team Eemnes
ISSN: 1872-1478

De Redactie van De Vrijdenker wijst erop dat door auteurs verkondigde meningen niet per se geheel of gedeeltelijk de mening van de Vrijdenkersvereniging De Vrije Gedachte en/of de Redactie weergeven. De inhoud van het geschrevene blijft te allen tijde de verantwoordelijkheid van de desbetreffende auteur.

INFORMATIE De Vrije Gedachte

**De vrijdenkersvereniging
De Vrije Gedachte**
is opgericht in 1856
onder de naam **De Dageraad**.

Bestuur:

Stanley Bakker – voorzitter
Jacques Honkoop – penningmeester /
vice-voorzitter
Leon Korteweg
Dik Kruithof – secretaris
Fabian van Langevelde

Adres:

Postadres: De Vrije Gedachte, p/a Humanistisch Historisch Centrum, Universiteit voor Humanistiek, Kromme Nieuwegracht 29, 3512 HD Utrecht
Tel.: 0854016874 (0648240283)
E-mail: info@devrijegedachte.nl
IBAN: NL15INGB0000274551

Leden- en abonnementsadministratie:

ledenadministratie@devrijegedachte.nl

Lidmaatschap / abonnement De Vrijdenker:

Zie het nevenstaand Colofon van dit blad.

Internet:

- *Website:*
devrijegedachte.nl
- *YouTube-kanaal:*
www.youtube.com/channel/UCGBnWeBAI4MF2n9OnyQqzLw
- *Facebook-pagina:*
https://www.facebook.com/DeVrijeGedachte

Amerikaanse vrijheid van meningsuiting

Jan Willem Nienhuys

De Verenigde Staten voeren de vrijheid van meningsuiting hoog in het vaandel, en er zijn wetten tegen lichtzinnig procederen. Maar ondanks dat kwam een Amerikaanse beledigde uitvinder een heel eind toen hij de Nederlandse Stichting Skepsis probeerde kapot te procederen.

De uitvinder in kwestie, Ruggero Santilli (1935), vindt zelf dat hij heel knap is. Op zijn website staat een twintigtal nominaties voor Nobelprijzen. Hij heeft een verrekijker bedacht waarmee je antimaterie zou kunnen zien. Die ziet eruit als een gewone commerciële verrekijker, behalve dat er een holle lens aan de voorkant zat in plaats van een bolle lens. Als serieus astronomisch waarnemingsinstrument stelt het ding niets voor, want er zit geen mechaniek in om de sterrenhemel te volgen, zodat je op tijdopnamen de sterren als bibberige lijntjes ziet.

Ruggero Santilli

Zijn redenering dat dit werkt is van een ontwapenende eenvoud, alhoewel verpakt in gecompliceerde formules. Antimaterie is het tegengestelde van materie, dus als je over antimaterie praat, moet je overal alle minnen en plussen omwisselen, beweert hij. Het licht van antimaterie is antilicht en dat antilicht moet je ‘dus’ bundelen met een negatieve, holle, lens, omdat glas voor antilicht een negatieve brekingsindex heeft. Allemaal flauwekul natuurlijk, want al sinds de 19de eeuw weten we dat licht een elektromagnetische golf is die in wezen wordt opgewekt door snel heen en weer bewegende ladingen, en dat de aard van die ladingen er niet toe doet. De moderne natuurkunde heeft in detail uitgewerkt hoe het met deeltjes en antideeltjes zit. Heel in het kort: bepaalde kenmerkende getallen zoals lading, leptongetal (1 bij een elektron of neutrino) en baryongetal (1/3 bij alle soorten quarks) zijn tegengesteld bij antideeltjes. Bij lichtdeeltjes (fotonen) zijn die getallen nul, en het tegengestelde van nul is nul. Daarom is het antideeltje van een foton gewoon weer een foton. Maar

Santilli wil niet aan het zogenaamde standaardmodel en hij moet niets van quarks hebben.

Al in 2014 had Santilli de ‘executive secretary’ Pamela Fleming van zijn onderzoeksinstituut persberichten laten rondsturen over zijn antiverrekijker, en een jaar later kwam er een persbericht over waarnemingen. Pamela Fleming was inmiddels opgeklimmen tot vice-president van Santilli’s bedrijf dat die antiverrekijkers maakte. Weer een jaar later, eind januari 2016, meldde ze dat er onzichtbare aardse wezens waren geobserveerd met het apparaat. Het filmpje erover werd 750.000 maal bekeken.

Skepsisbestuurslid Pepijn van Erp maakte zich er een week later, begin februari, op zijn Engelstalige privéblog vrolijk over en merkte op dat een artikel over deze antiverrekijker mede geschreven was door ene Kadeisvili, van wie hij al in 2013 had betoogd dat het gewoon een pseudoniem van Santilli was.

Santilli moet zich flink geërgerd hebben aan Pepijns blog, omdat, als hij zijn eigen naam googelde, hij helemaal bovenaan een Wikipedia-artikel zag staan waarmee hij het gloeiend oneens was, en pal daaronder het weinig complimenteuzen stukje van Pepijn. Hij meende voorts dat potentiële investeerders in zijn bedrijf afhaakten door deze publiciteit.

Hoe weinig Santilli tegenwoordig van natuurkunde snapt, valt te zien aan een illustratie bij zijn stuk waarin hij probeert uit te leggen wat ‘negatieve brekingsindex’ inhoudt. Maar wat hij laat zien is hoe de stralen lopen bij brekingsindex 0,74. En hoe je het ook wendt of keert, 0,74 is positief en niet negatief. Normaal is in doorzichtig materiaal de brekingsindex groter dan 1, dat wil zeggen dat het licht iets vertraagd wordt door de interactie met de moleculen van het materiaal, preciezer: voortdurend wordt geabsorbeerd en meteen daarna weer uitgezonden. Bij brekingsindex 1,5 (glas) gaat het licht in vacuüm anderhalf maal zo snel als in het glas.

Wie zwijgt stemt toe

Santilli klaagde Pepijn aan bij een rechtbank in Florida wegens laster. Dat kan raar lijken, maar als je een blog in het Engels schrijft over iemand in Florida dan schijn je daarmee onder jurisdictie van Florida te vallen. Iets anders is of een uitspraak van een Amerikaanse rechter rechtskracht heeft in Nederland.

Bij Skepsis hoefden we daar niet over na te denken, en ook niet over de vraag welke verantwoordelijkheid Skepsis heeft voor privéactiviteiten van bestuursleden. Santilli had namelijk ook Skepsis-voorzitter Frank Israel aangeklaagd. Frank wist voor april 2016 niet eens van het bestaan van

Santilli af, en ook niet van Pepijns blog. De aanklacht tegen Frank was dus volkomen uit de lucht gegrepen.

Het bezwaar tegen Pepijns stuk was niet tegen de ietwat grof geformuleerde titel maar tegen de omschrijving ‘fringe scientist’ aan het begin en tegen de uitsmijter: ‘Is Santilli just a mad professor? Or is he a cunning scam artist trying to sell his ‘Santilli-ofocus-scopes’ (or even better: stock in his businesses) to people who fall easily for sciency sounding nonsense? Maybe both ...’. Dat was niet vriendelijk maar het was redelijk onderbouwd in de rest van het stukje en viel duidelijk onder de bescherming van het Eerste Amendement van de Amerikaanse grondwet.

Pepijn van Erp

Mogelijk stelde Santilli zich voor dat hij Pepijn en Frank zo op kosten zou kunnen jagen dat Pepijn in arren moede zijn blog zou wissen. Maar door Frank ook aan te klagen werd het een Skepsis-zaak. Frank komt namelijk geregeld in de V.S., en Amerikaanse vrienden waarschuwden ons dat niets doen als je wordt aangeklaagd in de VS helemaal verkeerd kan aflopen. Als de ene partij in een rechtbank iets zegt, en de andere partij daar niet tegen protesteert, zijn rechters geneigd het beginsel ‘wie zwijgt stemt toe’ toe te passen. Alles wat de ene partij zegt en niet weersproken wordt door de andere partij is in een rechtszaal een juridisch ‘feit’, namelijk iets waar kennelijk geen verschil van mening over is. Dat is in Nederland al zo, maar volgens mij nog veel sterker in de VS, waar de rechter nog veel meer een pure scheidsrechterrol speelt dan hier. Bovendien, als er echt een zaak van komt, met een jury, dan gaan allerlei emotionele argumenten ook nog een rol spelen (‘hier is een kwaadaardige buitenlander die het bedrijf van een patriottische Nobelprijskandidaat probeert kapot te maken’).

Joodse criminele samenzwering

Het Skepsis-bestuur vond dat het niet aanging dat Frank in de V.S. op een astronomencongres bezorgd zou moeten zijn dat hij zou worden aangesproken door een deurwaarder die in opdracht van Santilli een vonnis ten uitvoer zou willen leggen. Pas later begrepen we dat een Amerikaans vonnis wegens een verdrag tussen Nederland en de VS ook hier ten uitvoer kan worden gelegd. Het moet dan wel langs

een Nederlandse rechter, maar die gaat er in eerste instantie vanuit dat de V.S. een rechtsstaat is. Je kunt bezwaar aantekenen, maar het is lang niet zeker of je dan succes hebt.

Andersom heeft de V.S. sinds 2010 een wet die verbiedt dat buitenlandse rechterlijke uitspraken inzake smaad in de V.S. ten uitvoer worden gelegd, tenzij die uitspraken in overeenstemming zijn met de juridische praktijk in de V.S.. Die wet is ingevoerd vooral tegen misbruik van de toen nog veel idiotere Britse smaadwetten. Of er in Nederland een dergelijke wet is, weet ik niet, ik denk van niet.

We meenden dat deze zaak met gezwinde spoed door de rechter zou worden afgewezen. Omdat Skepsis over een zorgvuldig opgebouwde reserve van een kwart miljoen euro beschikte, speciaal voor dit soort gevallen, meenden we met gemak de zaak te kunnen laten afhandelen door een Amerikaans advocatenbureau.

Dat viel behoorlijk tegen. Ik ga niet in details, maar uiteindelijk is ons kwart miljoen helemaal opgegaan. De kosten liepen op, deels doordat de tegenpartij de aanklacht telkens wijzigde of tussendoor met onzinnige korte gedingen zijn gelijk probeerde te halen, maar voornamelijk omdat in een dergelijke zaak beide partijen vele maanden de tijd krijgen om bewijzen te verzamelen. Santilli wilde deze gelegenheid gebruiken om het bewijs tegen Frank rond te krijgen. Hij meende namelijk dat Frank onderdeel was van een omvangrijke joodse criminele samenzwering van wetenschappers die al sinds 1980 eropuit zijn de geniale Santilliaanse verbeteringen van de theorieën van Einstein te onderdrukken (wat Santilli’s antimaterietheorie met Einstein te maken heeft is onduidelijk). Santilli hoopte – zei hij onder ede – eindelijk de vinger achter de samenzwering te krijgen.

Niet blut

Het was allemaal onzin. Niet alleen had Frank nooit van Santilli gehoord, hij kende ook de vermeende samenzweerders niet eens. Toen Santilli na het verzamelen van gegevens eindelijk moest zeggen wat voor bewijzen hij had, kwam hij niet veel verder dan dat Frank als voorzitter van Skepsis verantwoordelijk was voor wat Pepijn geschreven had.

Wij van onze kant hebben bij het bewijzen verzamelen ontdekt dat er van die grootschalig geadverteerde verrekijker maar drie verkocht zijn, en nog belangrijker, dat die Pamela Fleming voor 1995 parttime secretaresse van Santilli was. Zij was sindsdien vertrokken zonder opgave van een nieuw adres en had ook geen contact meer gehad. Santilli had haar opgevoerd in allerlei functies als auteur van persberichten en opstelster van literatuuroverzichten, in totaal wel 29 stukken. Haar naam fungeerde na 1995 dus als pseudoniem voor Santilli zelf. Het kan bijna niet anders dan dat iedereen in Santilli’s instituut en bedrijf op de hoogte was van deze mystificatie. Maar was hun aantal wel groter dan één? Mogelijk was met die Kadeisvili iets dergelijks aan de hand: een naam van een echte Georgiër

in Georgië die buiten diens medeweten door Santilli gebruikt werd. Bij een verhoor onder ede (eveneens onderdeel van onze waarheidsvinding) gaf Santilli toe dat hij die Kadeisvili nooit ontmoet of zelfs maar telefonisch gesproken had. Toch staat onder een van de vroege artikelen van Kadeisvili dat hij een vol jaar in Florida gast was geweest van Santilli.

Een rabiaat antisemitische website scientificethics.org staat op naam van 'Luca Petronio' maar Santilli moest bekennen dat die Luca Petronio een pseudoniem was van het Internationale Comité voor Wetenschappelijke Ethiek en Verantwoordelijkheid. Actieve leden van dat comité wilde hij niet noemen, en hij beweerde dat hij niet meer in dat comité zat. Maar het geregistreerde telefoonnummer van Luca Petronio was wel Santilli's mobiele nummer. Ook zouden comitéleden van hun huis uit kunnen inloggen op Santilli's computer, wat verklaarde dat er allerlei berichten met grove taal van Santilli's computer kwamen. Niemand, en zeker niet Santilli, durft de verantwoording te nemen voor wat dat comité voor wetenschappelijke verantwoordelijkheid schrijft.

Het eindresultaat was dat de zaak tegen Frank werd afgewezen in augustus 2018. Om niet nog meer kosten te maken, bijvoorbeeld als Santilli tegen een voor hem ongunstige uitspraak in beroep zou gaan, hebben we toen verder geschikt. Van onze kant hield de schikking in dat Pepijn de titel van zijn blog aanpaste tot *Florida genius now sees invisible 'entities'*. Deze titel, waar de ironie vanaf druïpt, kon wel de instemming van Santilli krijgen. Zolang zijn naam maar niet in de titel voorkomt, is de kans dat de URL hoog scoort bij zoeken op 'Ruggero Santilli' natuurlijk een stuk minder. En daar ging het hem waarschijnlijk om.

Gelukkig is Skepsis niet blut, want een groot aantal zeer gulle gevers heeft onze reserves aangevuld, door ons samen ruim 125.000 euro te schenken.

Onzinprocessen

De lezer zal zich afvragen of we geen gebruik hadden kunnen maken van de Amerikaanse wetten tegen lichtzinnig procederen. Dat is in sommige staten heel gemakkelijk, ik meen bijvoorbeeld in Californië, waar men op een gegeven ogenblik door wetgeving een eind heeft gemaakt aan onzinprocessen. Maar de essentie van lichtzinnig procederen is (in de VS) dat de aanklager heel goed weet

dat het om onzin gaat. Santilli is echter zo overtuigd van zijn gelijk dat dat onbegonnen werk leek. Bovendien vinden Amerikaanse rechters dat iedereen voor zichzelf moet betalen, en zijn ze er niet happig om kosten door een verliezende partij te laten betalen.

Er zit iets in dat iedereen het recht heeft zich te beklagen bij vermeende smaad. Wat echter steekt is dat het Amerikaanse juridische systeem ook bij evident onzinnige klachten het slachtoffer opzadelt met zulke hoge kosten. De Amerikanen (met uitzondering van hun advocaten) hebben natuurlijk zelf veel meer te lijden van die claimcultuur.

Hier in Nederland kan iets dergelijks trouwens ook gebeuren. Dat ervoer de Vereniging tegen de Kwakzalverij toen ze een arts, Maria Sickness, opnam in een boekje waar Jomanda en Femia Haverhoek ook in stonden. Tegen de inhoud van wat er over haar verteld werd kon ze geen bezwaar maken. Daar moest de Hoge Raad aan te pas komen om te zeggen dat de VtdK het volste recht heeft om de term kwakzalverij te gebruiken voor 'onwetenschappelijke geneeskunde', speciaal als de bestreden publicatie een omvangrijke definitie bevat. Dat kostte de VtdK een ton. Ook in België had de skeptische organisatie Skepp het aan de stok met de arts Robert Gorter, wat ook een langdurige en dure kwestie is geweest.

Samenvattend: de Amerikaanse vrijheid van meningsuiting lijkt heel wat, maar ook daar kan iemand met diepe zakken het vervelende publicisten heel moeilijk maken.

Engelstalig blog van Pepijn van Erp

<http://www.pepijvanerp.nl/2016/02/florida-genius-now-sees-invisible-entities/>

Persbericht van Skepsis

<https://www.skepsis.nl/blog/2018/09/persbericht-skepsis-wint-proces-tegen-amerikaanse-pseudowetenschapper/>

Artikel in Skepter

<https://skepsis.nl/santilli/>

Wie durft tegen te spreken?

Thomas Spickmann

Onlangs is de mensheid opnieuw uitdrukkelijk door klimaatdeskundigen opgeroepen¹ om spoedig iets tegen de opwarming van de aarde te doen door de CO₂-uitstoot drastisch te verminderen. Er zou nu nog de kans bestaan om de verhoging van de gemiddelde temperatuur van onze planeet redelijk te beperken. Dit is al sinds decennia een bekend onderwerp. Gevolgen van de klimaatverandering zijn lange periodes van droogte, zoals de zomer hier in Europa dit jaar, zware regenval die tot flinke wateroverlast leidt of verwoestende orkanen. Steeds weer worden wij met zulk nieuws geconfronteerd. De voorspelling is dat het aantal dergelijke natuurrampen in de toekomst zal toenemen. Dit is de officiële versie waarin de bevolking dient te geloven.

Desondanks heb ik mij in het verleden in de wereld van klimaatscepticisme durven te begeven door dergelijke literatuur te lezen of op Youtube diverse filmpjes te bekijken. Ik ben de volgende stellingen tegengekomen:

- Klimaatverandering is er altijd geweest. Het hangt niet van CO₂-uitstoot af, maar van de intensiteit van de zonstraling. Meer dan 500 jaar geleden was er een fraaie warme periode waarin de wereld niet ten onder ging, maar economisch juist opbloede. In Engeland was het mogelijk om wijndruiven te kweken. De Vikingen konden in Groenland landbouw bedrijven, daarom heet het ook 'Groenland', een groen land dus. Daarna volgde een tijd van afkoeling waarin 's winters in Londen de Theems of in Amsterdam de grachten bevroren zodat men daar kon schaatsen.
- Er wordt in het algemeen consensus verondersteld dat de mensen door uitstoot van broeikasgassen de aarde opwarmen terwijl wetenschappers die dit tegenspreken genegeerd en aan de kant gezet worden. Het is de bedoeling om de theorie van opwarming van de aarde in stand te houden omdat bepaalde groepen of bedrijven ermee veel geld verdienen. Valt hier bijvoorbeeld aan degenen te denken die op grote schaal zonnepanelen willen produceren en verkopen?
- De toename van CO₂ in de atmosfeer is niet de oorzaak van klimaatverandering, maar gevolg ervan. Aan de noord- of zuidpool zijn boorkernen gevonden waarmee dit aan te tonen valt. Überhaupt is er veel natuurlijk CO₂ voorhanden zodat het aandeel dat de mensheid uitstoot verwaarloosbaar gering is.
- De term 'broeikas' is in principe misleidend. Als in een glazen gebouw planten gekweekt worden is het onder het dak het heetst als de zon schijnt. De aardbol

bevindt zich niet in zo een constructie. Hoe hoger richting de hemel, des te kouder.

- Verwezen wordt naar de jaren 80 van de afgelopen eeuw waar overal sprake was van boomsterfte op grond van vervuiling door industrie en auto's. Tegenwoordig is dit geen onderwerp meer. De bossen zijn gezonder dan ooit. Aan milieuorganisaties en ecologische groene partijen wordt verweten dat ze de maatschappij misleiden. Überhaupt is de oprichting van de Duitse partij 'Die Grünen' vanuit de VS geïnitieerd. De motivatie is dat de Amerikanen de Europeanen willen verzwakken door milieuregels op te dringen terwijl men aan de andere kant van de Atlantische oceaan ongehinderd zijn gang kan blijven gaan.
- Überhaupt is het aanjagen van schuldgevoelens, vanwege milieuvervuiling die tot klimaatverandering zou leiden, van religieuze aard. Er worden vergelijkingen met de aflatenhandel van meer dan 500 jaar geleden gemaakt. Voor het tijdperk van de Lutherse reformatie mochten mensen zich met geld van hun zonden vrijkopen om hun zielen voor het vagevuur te bewaren. In de huidige tijd maakt zo iets geen indruk meer. In plaats daarvan jaagt men de maatschappij via de media angst voor opwarming van de aarde aan met de achterliggende bedoeling om geldstromen naar bepaalde richtingen te leiden.

Wie horen allemaal bij de groep van klimaatsceptici? Zeker rechtse politici en hun partijen. Te denken valt aan Donald Trump, Geert Wilders of de Duitse AfD. En waar vallen stellingen te lezen die ik in dit artikel aangeduid heb? Op Youtube bijvoorbeeld zoals ik al aangegeven heb. Bovendien is in het Zuidwest-Duitse Rottenburg (regio Stuttgart) de uitgeverij 'Kopp-Verlag' gevestigd, ooit opgericht door toenmalig politieagent Jochen Kopp. Daar worden boeken verkocht die als inhoud esoterie, populistische eenzijdige gedachten of complottheorieën bevatten. Steeds weer wordt voorspeld dat binnenkort een aantal landen uit elkaar vallen of dat zelfs de hele wereld op zijn kop gezet wordt. Hoe meer ik in de brochure blader waar alle aanbiedingen te vinden zijn, des te minder ben ik geneigd om enige nieuwe bestelling op te geven.

Niet alles hoeft verkeerd te zijn. Dit geldt ook voor diverse klimaat-sceptische stellingen of onderdelen ervan. Maar ik wil mij er niet onvoorwaardelijk bij aansluiten omdat de mij bekende informatiebronnen niet serieus lijken te zijn. Voorlopig kunnen wij toch wel beter naar CO₂-reductie streven zoals in het klimaatakkoord van Parijs is vastgelegd; minder afhankelijk zijn van niet eindeloos beschikbare fossiele grondstoffen zoals olie en kolen is sowieso wenselijk. Uiteraard is alle wetenschappelijke kennis aanpasbaar zodra er betere argumenten zijn. Dit geldt ook voor de theorie van de opwarming van de aarde. In principe mogen er geen taboes opgelegd worden.

¹ Rapport van het United Nations' Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), oktober 2018

Wat is 'goed'?

Frans Couwenbergh

Sicco Polders heeft zich in zijn serie "Goddeloos het goede doen" nog niet gewaagd aan het definiëren van 'goed'. Ook in zijn tweede aflevering houdt hij het bij John Stuart Mill (1806-1873), die in zijn *Utilitarianism* (1863) op p. 10 schreef dat er in de zoektocht naar een criterium voor goed of slecht weinig progressie was. Dat criterium is er in de mainstream filosofiebeoefening nog steeds niet. Googelend op *Encyclo.nl* krijg je 22 betekenisvarianties, maar geen filosofische definitie.

Polders heeft wel kritiek op het utilitarisme (het streven naar het grootste geluk voor zoveel mogelijk mensen, zelfs voor zoveel mogelijk wezens die pijn kunnen lijden).

Ten eerste dat veel wat we doen, niet gericht is op het grootste geluk maar op waarden als vriendschap of creativiteit; geluk is hooguit een bijverschijnsel van die waarden.

Ten tweede telt het utilitarisme de gevolgen te weinig mee van ons handelen als leidraad bij het streven naar dit grootste geluk.

Standaarden

Dan behoeft ook de vraag van René van Elst (in de voorgaande aflevering): waarom zou een hedendaagse individualist zich nog iets gelegen laten liggen aan de *categorische imperatief* van Kant? nog een antwoord. Temeer omdat deze kritiek evenzeer geldt voor de leidraad die het utilitarisme aanreikt. Polders wijst op drie morele standaarden:

1. Je wilt niet leven in een wereld waarin iedereen uitsluitend zijn eigen geluk nastreeft zonder dat van een ander in acht te nemen.
2. Er bestaat ook nog zoiets als het geweten.
3. Dit hoort bij karaktervorming, en daarover, met name over de *deugden-ethiek*, zal Polders het in zijn derde aflevering van deze trilogie gaan hebben.

Dit zijn gevoelsmatige standaarden. Niets mis met gevoelsmatige standaarden. Rationele, dus beredeneerde, standaarden zijn meer onderhevig aan de 'waan van de dag'. Ik hecht grote waarde aan die 'ingeboren' standaarden.

De humanosoof (ik dus) heeft een cultureel-evolutionaire kijk op 'de mens' en kan in deze dus nu al wat gaan betekenen. Deze kijk kan wellicht Polders' morele standaarden van evolutionaire ondergrond voorzien.

Culturele evolutie

Vanaf mijn eerste teksten heb ik 'goed', net als 'denken', 'intelligentie', 'bewustzijn', 'taal', altijd omwille van de helderheid willen definiëren. Voor 'goed' hanteer ik het evolutionair-psychologische criterium: 'goed' is wat bevorderlijk is voor de soort, dus in de lijn van Variatie-Selectie-Reproductie (V-S-R) van de betreffende soort.

Wij mensen zijn vooral het product van miljoenen jaren van *culturele* evolutie. Cultuur begint al bij ons groepsdier-zijn. Frans de Waal heeft uitgelegd dat veel van ons culturele groepsgegedrag al uit ons mensapenstadium dateert.

Frans de Waal

Gedragingen zoals medeleven en troosten zijn 'goed' omdat ze bevorderlijk zijn voor de soort. Ze zijn cultureel omdat ze behoren tot de omgangsvormen van de groepen die tezamen de soort vormen. In die zin is het begrip nauw verwant aan 'sociaal'. Daarom is sociaal dus 'goed': is V-S-R, bevordert de overleving van de soort.

Onze soort is hypersociaal geworden. Eerst al door het zich vanaf rond 6 m.jg [miljoen jaar geleden – Red.] noodgedwongen aanpassen aan een savanne-omgeving: veel gevaarlijker dan het voorouderlijke regenwoud waar onze toenmalige bonobo-achtige soortgenoten gewoon mensapen zijn kunnen blijven. (Begrijp me goed: de chimpansees zijn eveneens bonobo-achtigen, maar veel later afgetakt, namelijk vanaf het begin van de ijstijden rond 2,5 m.jg. Ze zijn vechtjasserige macho's geworden door de inkrimpingen – en dan weer uitbreidingen en dan weer inkrimpingen en zo minstens twintig keer op een rij – van hun leefgebieden, met alle overlevingsgevechten van dien. Iets waar onze voorouders pas hooguit 50.000 jg door overpopulatie aan ten prooi geraakt zijn; maar evengoed vergelijken ouderwetse auteurs¹ ons nog steeds vaak met chimpansees. De bonobo's konden gewoon blijven zoals ze altijd al waren doordat hun leefgebieden nooit onder de ijstijden hebben geleden. Sorry voor deze interruptie, moest even.)

Tot de savanne-aanpassingen behoorden taakverdeling: vrouwen en kinderen verzamelden voedsel en de mannen zorgden met hun stenen dat dit in veiligheid kon geschieden. Het hechtere groepsverband, door V-S-R uitgeselecteerd, maakte aapmensen (homininen, australopitheci) al hypersociaal. Hun fossiele gebitten worden herkend door hun kortere hoektanden. Hoektanden zijn dé wapens bij onderlinge gevechten bij mensapen.

Namen voor de dingen

Daar kwam het talig worden door het meidenspelletje *hints* in één van die aapmensgroepjes (zie het vorige nummer) nog bovenop. Door hun *namen voor de dingen* gingen die aapmensen het pad op van het steeds beter be-grijpen van de dingen. Taal is een bij uitstek sociaal gebeuren.

¹ Richard Wrangham *Demonic Males* (1996)

Wat ‘goed’ is voor de ene soort, is dat vaak allerm minst voor de andere. Een kat vangt muizen en vogeltjes. De kat vinden wij ‘goed’, de muizen het tegendeel ervan, de vogeltjes juist weer lief, dus ‘goed’ en we schreeuwen onze kat bestraffend toe.

Maar ja, onze kat is alert op al wat beweegt en snapt dus niet wat wij hem wijs proberen te maken. Katten zijn echter huisdieren, dus braaf aan het worden (wij zijn dominant), en dus zijn er al katten die geen muizen meer vangen.

Onze voorouders en wij

Onze voorouders waren miljoenen jaren VJ's (Verzamelers-Jagers). Dadelijk kom ik, denkend aan katten, nog even op 'Jagers' terug. Dankzij de VJ's zijn wij er. Eigenlijk zijn we nog steeds VJ's, kijk maar naar ziekten als *obesitas*. We zijn sinds 10.000 jaar telers van onze voedseldieren; we zijn die in huis gaan halen, waardoor die dieren net als wij een veel beter en veiliger leven zijn gaan krijgen, in de meeste gevallen althans. En doodgaan, hoewel leuk anders is, hoort bij V-S-R. Doodgaan is 'goed' en dus doen we er, na huilen weliswaar, in de meeste gevallen niet moeilijk over.

Na vele duizenden jaren van overpopulatie, stammingevechten tussen wilde stammen, beschaving, onderdrukking door elites met hun godsdiensten, zijn we door de vrije markt economie vrijdenkers geworden en consumenten. En nu schreeuwen we ethisch tegen onze 'Jagers'. Maar dat zijn ook brave huisdieren. Als ze niet langer jagen komen er te veel ganzen, wilde zwijnen en edelherten.

De door Sicco Polders genoemde Australische utilitarist Peter Singer, en de verderop aan het woord komende Floris van den Berg, zijn ethici en vinden dat we onze mededieren "onnodig leed" bezorgen en dat veganisme derhalve "een morele nullijn is". Hm. Mededieren onnodig leed bezorgen, dierenbeulen, wijst op een slecht karakter en kan zo in mensenbeulen ontaarden.

Ik zie wel een 'goede' (V-S-R) reden om het vlees eten te gaan beperken, namelijk de zorgwekkende klimaat-opwarming. Vooralsnog stel ik meer vertrouwen in onze milieu-jihadisten dan in onze ethici.

Mierenzuur in TW Hydra

Organische oerstof ontdekt in protoplanetaire schijf

Paul Mercken

Het is niet voldoende om het creationisme principieel te verwerpen, als voorstander van een wetenschappelijk wereldbeeld dien je je ook als humanistisch vrijdenker op de hoogte te houden van de laatste verworvenheden op dat gebied.

Vandaar dat ik de lezers van DVG iets wil vertellen over de ontdekking van mierenzuur in de protoplanetaire schijf TW Hydra en het belang daarvan voor een beter begrip van het ontstaan van het leven.

Wat is een protoplanetaire schijf?

Een protoplanetaire schijf is een groeischijs van gas en stof die zich vormt rond een zeer jonge ster. Het proto in 'protoplanetair' verwijst meestal naar een oertoestand zoals in 'prototype'. Protoplanetaire schijven zijn voorlopers van planetaire systemen. Een planetair systeem is een ster met planeten eromheen. Protoplaneten worden volwaardige planeten doordat ze steeds meer materie aantrekken door hun zwaartekracht.

Planeten

Planeten zijn geen sterren die zelf licht geven zoals onze zon. Op het eerste gezicht verschillen de planeten in ons zonnestelsel aan het uitspansel niet van echte sterren, maar zij weerkaatsen alleen het licht van de zon. Ze draaien ook niet met de hemelkoepel mee rond de Poolster, maar gaan ieder hun eigen weg. Daarom werden ze 'dwaalsterren' genoemd, afgeleid van het Griekse woord voor 'zwerfer', *planètes*. De met het blote oog zichtbare planeten kregen de namen van Griekse goden: Hermes, Aphrodite, Ares, Zeus en Kronos, door de Romeinen vertaald in de nog steeds gangbare benamingen Mercurius, Venus, Mars, Jupiter en Saturnus.

De zeven dagen-week

Vóór de Grieken hadden de Babyloniërs ook de zon en de maan al als dwaalsterren beschouwd. Op de in totaal zeven hemellichamen baseerden de Babyloniërs – en in navolging van hen de Grieken en Romeinen – de zevendagse week. Iedere dag van de week is genoemd naar een planeet of de bijbehorende god: zaterdag naar Saturnus, zondag en maandag naar de zon en de maan, en dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdag naar Germaanse equivalenten van de Romeinse goden: Thingsus (Mars), Wodan (Mercurius), Donar (Jupiter) en Frija (Venus). Op 13 maart 1781 werd Uranus ontdekt en in

1846 Neptunus. Dat is eigenlijk de laatste planeet, want de op 18 februari 1930 voor het eerst waargenomen Pluto is een dwergplaneet, zoals er nog vele zijn.

Saturnus

Copernicus, Kepler, Newton

Nicolaas Copernicus (1473-1543) komt de eer toe de hypothese te hebben geformuleerd dat de planeten, waar de Aarde er ook een van is, satellieten zijn die in banen rond de zon draaien. De nauwkeurige waarnemingen van Tycho Brahe (1546-1601), stelden via Johannes Kepler (1571-1630) uiteindelijk Isaac Newton (1643-1727) in staat de klassieke mechanica te formuleren, waarbij de snelheid van een van op het aardvlak afgeschoten projectiel, zeg maar een kanonskogel, ervoor zorgde dat-ie ofwel na enige tijd terugviel dan wel zich voor immer verwijderde. Tussenin lag een kritische waarde waarbij diezelfde kogel zich voor eeuwig, zolang er geen andere massa voldoende in de buurt kwam om haar aan te trekken of af te stoten, in een elliptische baan rond de aardbol bleef bewegen.

Kepler formuleerde de wetten die zijn naam dragen en de loop van de planeten bepalen, Newton wist er de mathematische uitleg aan te geven. Met zijn mechanisch wereldbeeld, waarin een voorwerp in beweging zonder invloed van buitenaf onveranderlijk eenparig rechtuit zou blijven bewegen, gaf Newton de doodsteek aan de Aristotelische of Ptolemeïsche hypothese dat alle beweging een voortdurende bewegende oorzaak moest hebben.

Behoud van impulsmoment

Doordat ons eigen zonnestelsel uiteindelijk ook uit een protoplanetaire schijf gevormd werd, liggen de planeten in een vlak ten opzichte van de zon, dat wil zeggen dat zij rond de zon draaien in een afgeplatte cirkel.

De temperatuur van protoplanetaire schijven is laag in vergelijking met die van sterren; zo is zelfs in het midden van een protoplanetaire schijf de temperatuur nog geen 1000 graden Celsius. Water is de enige stof die zowel in vaste als in vloeibare vorm in grote hoeveelheden voorkomt in protoplanetaire schijven.

Onderzoeken door de Ruimtetelescoop Hubble hebben protoplanetaire schijven en planetaire schijven waargenomen, onder meer in de Orionnevel, een uit gas en stof

bestaande nevel die je kan waarnemen in het sterrenbeeld Orion.

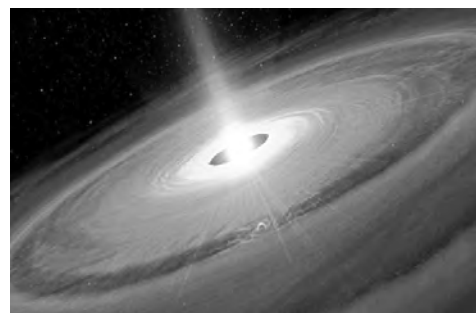
De schijfvormige ‘wolk’ van materie wordt gevormd door de aantrekkingskracht van reeds aanwezige massa, waaromheen verder materiaal wordt aangetrokken. Door het samentrekken van de massa ontstaat een zonnenevel en wordt als gevolg van de wet van behoud van impulsmoment de oorspronkelijke rotatiesnelheid vergroot. De wet van behoud van impulsmoment is een onderdeel van de wet van behoud van beweging. Het is die wet waarvan je de werking kunt waarnemen bij gyroscopen en draaitollen.

ALMA

De protoplanetaire schijf van de jonge oranje dwerg TW Hydra op een afstand van 176 lichtjaren van de aarde is ontdekt met de radiotelescoop ALMA (in de Atacama Woestijn in Chili). De ster is ongeveer 10 miljoen jaren oud en er hebben zich een protoplanetaire schijf en een massieve Jupiterachtige planeet rond gevormd. Dit verleent een zeldzame gelegenheid om het ontstaan van vaste aardeachtige planeten, zoals de onze, te observeren, in het bijzonder omdat de oranje dwergen in gewicht en spectrum betrekkelijk dicht de gele benaderen, waartoe de zon behoort.

En nu is er onlangs in zo'n protoplanetaire schijf mierenzuur vastgesteld, namelijk rond de genoemde jonge, zonachtige ster TW Hydra. Een interessante ontdekking, want hierdoor leren we meer over de specifieke omstandigheden die nodig zijn voor het ontstaan van leven.

Dit is een artistieke impressie van TW Hydra, die zo'n 176 lichtjaar van de aarde verwijderd is.

Afbeelding: scitechdaily.com

Organische moleculen

Tijdens de ALMA-waarneming vonden de onderzoekers sporen van mierenzuur. Dit is de eerste keer dat er een organisch molecuul, met twee zuurstofatomen, wordt gevonden in een protoplanetaire schijf. En dat is een baanbrekende ontdekking. Mierenzuur is veel lastiger te verkrijgen dan andere organische moleculen die al eerder in protoplanetaire schijven werden aangetroffen. Zo werd er al eerder methanol ontdekt in een planeetvormende schijf. Maar mierenzuur vereist een meer complexe reactie. En deze reactie is niet mogelijk zonder actieve processen van organische synthese. “De bevinding suggereert dat

organische reacties – die kunnen leiden tot de vorming van grotere organische moleculen – waarschijnlijk al plaatsvinden aan de basis van de vorming van planeten in protoplanetaire schijven,” schrijven de onderzoekers.

Dit betekent dat lang voordat planeten ontstaan, er al een actief proces van organische synthese plaatsvindt. Dit duidt erop dat er direct na het ontstaan van hemellichamen al grote hoeveelheden organische verbindingen aanwezig zijn in het primaire materiaal. Op dit moment is er nog geen aardachtige planeet gevormd rond TW Hydra. Maar wellicht geeft de nieuwe informatie ons een zeldzame kans om de vorming van aardachtige planeten beter te onderzoeken.

Nawoord: Eine philosophische Spielerei

Nu kan iemand die een vorm van creationisme blijft aanhangen nog steeds vragen: maar waar komt dat mierenzuur dan vandaan? En het wetenschappelijk gefundeerd eindantwoord is: het vormt zich in ons universum spontaan uit sterrenstof. Dit leidt weer tot de vraag: maar waar komt het universum dan vandaan?

Er zijn vragen die je kan stellen binnen een context, maar die zonder context zinloos zijn. Zo'n vraag is bijvoorbeeld: waar is alles, waar is het universum? Mij dunkt dat de vraag: waar komt het heelal vandaan? van dezelfde aard is, met als antwoord: het is er altijd geweest. Punt uit. En wat betekent in dit geval 'altijd'? Me dunkt dat het enige antwoord dat een filosoof kan geven is: de tijd is beginnen te lopen bij het begin van het heelal. Ik meen te weten dat deze gedachte al bij de kerkvader en filosoof Aurelius Augustinus, bisschop van Hippo (354-430) aanwezig was. Zo komen we toch weer willens nillens bij een theoloog terecht. Nee, theologen zijn niet altijd dom, wel op zijn minst misleid, tenzij ze atheïstisch zijn. Ook dat komt voor, bijvoorbeeld de Frans-joodse Marc-Alain Ouaknin, die van zichzelf zegt: 'Ik ben een atheïstische rabbijn, God zij dank.'¹

¹ Christiane Berkvens-Stevelinck, *Marc-Alain Ouaknin. De joodse gids van deze tijd*. Skandalon, 2015.

Socialisme 2.0

Dik Kruithof

Socialisme 2.0, zo heet het nieuwe boek van Rik Min. De ondertitel, ter verduidelijking op de omslag, is: *Een analyse van wat er in China en Cuba gaande is*. Dat is wel nodig, want als je socialisme 2.0 op google opzoekt kom je onder meer bij een jong lid van de communistische partij in de Oekraïne die wacht op de nieuwe aansluiting bij Rusland. Dat land komt in het boek wel voor, maar het Sovjet-socialisme wordt beoordeeld als mislukt socialisme 1.0. Voor de goede orde: het boek gaat dus wel over het communistische einddoel: de socialistische staat. Die ziet de schrijver bestaan in Vietnam en China, omdat alleen daar de staat de volledige zeggenschap heeft over alle vermogen dat niet gebruikt wordt voor productie: met name gaat het om de bedrijfswinsten en de (ook particuliere) spaartegoeden. Dat laatste omdat er alleen een staatsbank daarvoor is. Want in het door hem verafschuwde kapitalisme zijn het volgens hem de aandeelhouders die alle bedrijfswinsten krijgen – voor het gemak ziet hij de aandeelhouders als één eigenaar – en de banken die het geld weer uitlenen aan die aandeelhouders als ze een nieuw bedrijf willen beginnen.

Socialisme 2.0

Opmerkelijk is dat hij ondernemers – of ze nu manager, directeur of chieff officer heten – rekent tot de werknemers die gewoon betaald krijgen en niet tot de 'kapitalisten'. Dat maakt het wel mogelijk om met Socialisme 2.0 een ruimer en soepeler beeld van de socialistische staatsvorm te presenteren, met behoud van klassieke voordelen als volledige werkgelegenheid en de (voor) alle inwoners (ver)zorgende staat maar wel met ondernemers en het marktmechanisme. Afscheid dus van de planeconomie.

Ook opmerkelijk is dat hij China beschouwt als een soort ideale communistische maatschappij waar de staat alle meerwaarde van de productie krijgt. Maar dat gaat dus voorbij aan berichten waarin gemeld wordt dat China al in 2012 meer dan een miljoen miljonnairs had en Peking

de stad is met de meeste miljonaars ter wereld. In de NRC van 11 september staat een mooi verhaal over de Chinese staat en zijn miljonaars ter gelegenheid van het terugtreden van internetmiljardier Jack Ma van Alibaba.

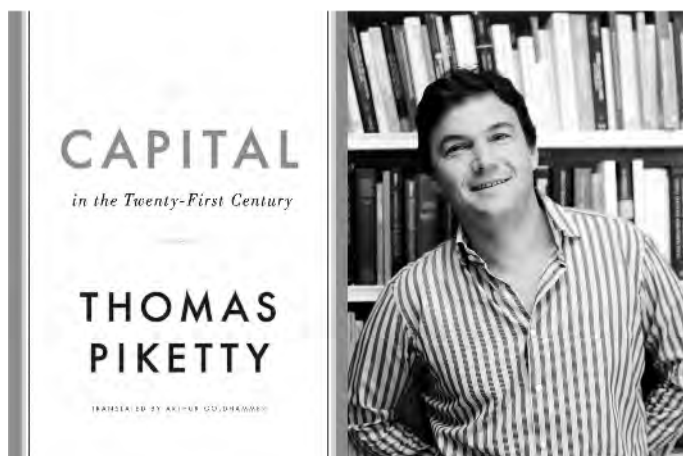
Rik Min

Een behoorlijk deel van het boek wordt besteed aan het op hoofdlijnen vergelijken van de westerse kapitalistische staten met de ideale staatsvorm socialisme 2.0. aan de hand van oervader Karl Marx. Duidelijk wordt gemaakt dat in een democratie de kapitalisten met aandelen en hogere salarissen een groep werknemers (om)kopen om de democratische meerderheid naar hun hand te zetten. Alle niet-communistische partijen die hieraan meedoen houden het systeem in stand. Als je altijd op zo'n partij gestemd hebt, is het natuurlijk best een confronterend boek. Voor wie daartegen kan, is het een mooie ervaring om het eens van een andere kant te bekijken.

Kapitaalconcentratie

Er zijn natuurlijk mensen die zich afvragen of de theorieën van Marx nog wel van waarde zijn, zo'n tweehonderd jaar nadat hij geboren werd. Voor een uitvoerig antwoord hierop verwijs ik naar een artikel van Carel Zuil, oud-politicus en oud-leraar uit Groningen, dat in een aantal kranten verschenen is en ook in de Reade Tried, het blad van de PvdA Fryslan. Een paar conclusies:

Over de wet van kapitaalconcentratie: Thomas Piketty toonde in zijn meesterwerk *Kapitaal in de 21ste eeuw* (2014) de toenemende ongelijkheid van inkomens en vooral vermogens aan. Het Oxfamrapport uit 2017 constateert

eveneens: de inkomens- en vermogensongelijkheid neemt wereldwijd toe. De 80 rijkste mensen van de wereld bezitten nu evenveel als de armste 3,5 miljard! In de Verenigde Staten eigent 1% van de bevolking zich 20% van het Nationale Inkomen toe. Marx' voorspelling over kapitaalconcentratie lijkt dus uit te komen.

Over de *Verelendung*¹ die door de verzorgingsstaat niet uit leek te komen: toch loopt het aandeel van de factor arbeid in het Nationaal Inkomen terug. Met Reagan in de VS en Thatcher in het Verenigd Koninkrijk begon de afbraak van de verzorgingsstaat. Met de Val van de Muur en daarmee van het communisme in 1989 leek de triomf van kapitalisme en vrije markt compleet. Het resultaat: een leger van (dikwijls gedwongen) zzp-ers, flexwerkers, permanente bestaansonzekerheid, een kansloze onderklasse (*Lumpenproletariat*, zou Marx zeggen), groeiende armoede en voedselbanken. Is het teveel gevraagd om vast te stellen dat Marx tenminste voor een deel gelijk had?

Dan de crisistheorie van Marx: We mogen in ieder geval na 1930 en 2008 constateren dat economische crises inherent zijn aan de kapitalistische productiewijze.

Fundamenteler is de kritiek van Marx op de kapitalistische *geest* en de overheersende rol van het *geld*. In het *Communistisch Manifest* drukt hij zich als volgt uit 'De bourgeoisie heeft geen andere band tussen mens en mens gelaten dan het naakte eigenbelang, dan de gevoelloze "contante betaling"... Zij heeft de persoonlijke waardigheid opgelost in de ruilwaarde'.

Het eindresultaat: we leven in een genotzuchtige consumptiecultuur.

Socialisme 2.0 heeft meer aandacht voor de materiële kant dan voor de inhoudelijke kant van de samenleving. Maar het ligt voor de hand om de gemeenschapsgedachte die daar bij hoort, hoger aan te slaan dan het individualisme van de kapitalistische samenleving.

¹ Verpaupering (noot van de redactie)

Wilt u het totale zelfbeschikkingsrecht?

Anonymus (bij de redactie bekend)

Als vrijdenkers zijn wij voor het zelfbeschikkingsrecht over eigen lijf en leden. Daarbij denken we al gauw aan zaken als abortus of euthanasie, maar ik zou het graag breder willen trekken. Zou het ook niet moeten inhouden dat we voor legalisatie van – tenminste bepaalde soorten – drugs zijn? Zonder nu een polemiekt te willen starten zoals we die hebben gehad over het veganisme, denk ik van wel. Want wat maakt ons het uit wat anderen in hun vrije tijd doen, laat staan dat we hen iets willen verbieden. Vrijheid blijheid nietwaar. Althans zolang ze anderen daar geen kwaad mee berokkenen.

Akerboom

Aan dat laatste moest ik onlangs denken naar aanleiding van uitspraken van het hoofd der nationale politie, de heer Akerboom, die een voordracht hield voor internationale collegae. Hij maakte gebruikers van harddrugs het verwijt medeverantwoordelijk te zijn voor alle uitwassen, bijvoorbeeld liquidaties, die gepaard gaan met de productie en handel in deze drugs. Is dat verwijt terecht? In de eerste plaats dient te worden vastgesteld dat er voor de gebruikers geen alternatief is. Akerboom zou een punt hebben als deze mensen, ondanks de mogelijkheid deze middelen legaal aan te schaffen, ervoor zouden kiezen deze te betrekken via de illegale weg. Nu die keuze niet bestaat is het een onzinnig verwijt. Het is dat of niets waarbij niets geen optie is zoals Akerboom ook wel weet. Niet de gebruiker maar de politiek is verantwoordelijk voor het huidige systeem. Ook kan het niet anders of zijn verwijt betreft alle drugsgebruikers in Nederland. Immers, hoewel de softdrugsgebruiker de producten koopt bij de legale coffeeshop, betreft deze op zijn beurt de wiet en hasj weer bij de georganiseerde misdaad met alle uitwassen van dien zoals aangestipt door Akerboom.

Jeroen Akerboom

Wat verder opviel aan de uitspraken van Akerboom is dat hij zich verwonderde over het feit dat veel mensen door de week zeer gezond leven om in het weekend te gaan feesten

op een pilletje of lijntje. Hiermee geeft hij impliciet aan dat drugsgebruik en een gezonde levensstijl prima samengaan. Zou het niet zo kunnen zijn dat niet zozeer het gebruik van drugs *an sich* het probleem is maar vooral de criminalisering ervan? Is het middel erger dan de kwaal? Omdat ik zelf wel eens in kringen verkeer waar het aanbieden van een lijntje cocaïne in de eerste plaats als gastvrijheid wordt gezien, weet ik overigens dat zijn woorden weinig effect hebben gesorteerd. Op hoongelach na dan.

Geschiedenis

Als de geschiedenis ons iets leert, dan is het wel dat zij ons niets leert. Zo was er in de jaren twintig van de vorige eeuw de zogenaamde drooglegging van Amerika toen werd geprobeerd het gebruik van een ander roesmiddel, alcohol, aan banden te leggen. Dit had, door de enorme winsten, de opkomst van de georganiseerde misdaad tot gevolg en allerlei neveneffecten zoals liquidaties, ondermijning, verweving van onder- en bovenwereld en corruptie bij de politie. Rijmt dat met het hier en nu? Volgens mij wel. We hadden er van kunnen leren dat burgers zich niet laten tegenhouden door een verbod van een overheid als ze vinden dat ze zelf wel mogen uitmaken of ze een bepaalde drug, waar ik alcohol ook toe reken, willen gebruiken. En dat anderen in die behoefte voorzien en daarmee (veel) geld verdienen. Zijn we nu gedoemd dezelfde fouten te maken als in het verleden of kunnen we op een meer verstandige manier omgaan met drugs dan domweg verbieden? Ook kun je je afvragen of er ooit een samenleving is geweest zonder roesmiddelen – als liefhebber van het Afrikaans spreek ik zelf graag van *dwelms* – en of het niet gewoon bij de mensheid hoort.

Softdrugsbeleid

Al decennialang is het in Nederland mogelijk legaal softdrugs te kopen in een coffeeshop. Dit systeem is opgezet in een tijd waarin wij ons er nog op voorstonden gidsland te zijn en het had primair tot doel de markten van soft- en harddrugs te scheiden. Deze coffeeshop heeft een vergunning en er zijn regels voor wat betreft maximale verkoophoeveelheid per klant, maximale handelsvoorraad en dergelijke, en deze worden ook gehandhaafd. Niet geregeld echter is de achterdeur; de inkoop en de productie. Deze wordt te vuur en te zwaard bestreden wat het tot een onlogisch systeem maakt. Aan de ene kant wil de overheid dat gebruikers hun softdrugs in de coffeeshop aanschaffen maar aan de andere kant probeert zij de aanlevering zoveel mogelijk te frustreren. Bij een honderd procent succesvolle opsporing zou er dus helemaal niets te koop zijn in de coffeeshop. Hoe meer repressie echter, hoe hoger de risico's – en dus de prijzen en de omzet van criminelen –

en zo werkt het systeem zichzelf tegen. Die achterdeur hebben we in al die jaren nooit geregeld onder andere doordat de politiek, “wetenschappelijk” ondersteund door het WODC van het Ministerie van Justitie en Veiligheid, ons wijsmaakte dat dat helemaal niet kon, dit in verband met internationale verdragen. Nu lijkt hier de Wet van de Remmende Voorsprong opgeld te doen, want andere landen, die ons liberale beleid inzake softdrugs overnemen, regelen die achterdeur wel en zetten meteen een gesloten systeem op. We hoeven dus helemaal geen halfhartig experiment te starten met “staatswiet” zoals nu is afgesproken, maar kunnen inmiddels kijken naar het buitenland hoe dit te organiseren. Waarschijnlijk is het referendum door D66 ingeruild voor dit experiment bij de regeringsvorming. Nu zijn er twee manieren om zo'n experiment te doen: goed of fout. Waar het nu tegen heug en meug is ingezet en er allerlei onmogelijke regels zijn en het bovendien veel te kleinschalig is, verwacht ik geen succesvolle uitkomst. Maar dat is ook niet de bedoeling, het gaat hier om politieke onwil. Zo wil het CDA naar nul coffeeshops in Nederland. De scheiding der markten doet er blijkbaar niet meer toe; voor hen is het één pot nat. Zouden ze denken dat met het sluiten van de laatste coffeeshop het wel gedaan is met de rokerij? Je kunt een volk wel het referendum afpakken, althans mits je daar geen referendum over houdt, maar met de softdrugs ligt het toch even anders. Als overheid loop je het risico op een gegeven moment irrelevant te worden als problemen maar niet opgelost worden en de meerderheid van de burgers het beleid niet (meer) begrijpt. De vraag is of dat moment, wat softdrugsbeleid betreft, niet reeds bereikt is. Leuk filosofisch is het om je af te vragen of een (nota bene geneeskrachtige) plant – natuur dus – eigenlijk wel verboden kan zijn. En dat gaat heel ver in onze maatschappij. Zo heb ik een balkonnetje op het zuiden maar als ik daarop ook maar één wietplantje zet dan is dat voor de woningbouwvereniging aanleiding het huurcontract op te zeggen.

War on drugs

Al heel lang woedt de zogenaamde War on Drugs waarbij men het vooral op harddrugs heeft gemunt. Net als de War on Terror kent deze – in tegenstelling tot een conventionele oorlog – geen duidelijk omschreven einddoel en heeft daardoor een oneindig karakter. Het is, om maar eens een schrikbeeld op te roepen, een gebed zonder eind en toenmalig president Obama heeft al eens verklaard dat deze oorlog mislukt is. Het lijkt hier dan ook niet zozeer om het doel te gaan maar om het middel, want deze oorlog maakt verregaande controle en opsporing van burgers mogelijk. Daarnaast is het altijd handig voor een overheid om een gemeenschappelijke vijand te creëren. Ook hier heeft de repressie een prijsopdrijvend effect waardoor criminele groeperingen over zeer veel geld kunnen beschikken. Zo werd onlangs berekend dat de omzet in synthetische drugs in Nederland bijna negentien miljard zou zijn. Nu moet je altijd uitkijken met dit soort bedragen want die zijn gebaseerd op allerlei aannames en bovendien heeft de

overheid er belang bij het zo hoog mogelijk te laten uitkomen. Want dit rechtvaardigt nog meer geld, middelen en opsporingsmogelijkheden voor de politie. Hier is dan ook sprake van een wapenwedloop, net als bij een echte oorlog. Er zijn jaren geweest waarin er in Nederland meer werd afgeluisterd dan in de Verenigde Staten, en dan niet procentueel maar in werkelijke aantallen(!) telefoontaps. Waar een klein land ook groot in kan zijn... Daarom zijn criminelen hun communicatie gaan versleutelen wat weer nieuwe uitdagingen betekent voor het opsporingsapparaat. Waar dus weer meer geld bij moet, evenals een uitbreiding van de bevoegdheden. Mede doordat de controle op geldstromen steeds strikter is geworden zijn *cryptocurrencies* al jaren in opkomst. En indien men straks het contante geld helemaal afschaft, dan zal bestrijding van de drugscriminaliteit als een van de redenen worden genoemd.

Doordat de politie zo druk is met het bestrijden van drugs blijven in Nederland inmiddels vier van de vijf aangiftes op de plank liggen. Deze oorlog gaat u dus ook aan, nog afgezien van uw verspilde belastinggeld. Waarom zijn harddrugs eigenlijk verboden? Weet u dat te formuleren? Velen zullen antwoorden dat het is omdat drugs verslavend zijn. Maar XTC is helemaal niet lichamelijk verslavend. Cocaïne is dat wel, net als alcohol, maar niet iedereen die snuift of drinkt is verslaafd. Nu zijn er in onze maatschappij heel veel problemen met alcohol. Maar zou onze maatschappij er beter, leuker en gezelliger op worden als het volledig zou worden uitgebannen waarbij u ook niet meer kunt genieten van een wijntje bij het eten? Zou zij überhaupt nog functioneren? Waarschijnlijk kunt u zich onze samenleving zonder alcohol helemaal niet voorstellen. En hoe zou een verbod op alcohol gehandhaafd kunnen worden? Duidelijk is dat dat niet gaat en je moet als overheid geen wetten uitvaardigen die niet (meer) gehandhaafd kunnen worden. Dus ook niet waar het drugs betreft.

Christenen

Christelijke mensen hebben niets met het zelfbeschikkingsrecht, zo weten we uit de discussies over bijvoorbeeld prostitutie en abortus. Enkele sterke staaltjes van dit “gedachtegoed” hebben we dit jaar kunnen horen in het televisieprogramma “Kijken in de Ziel” waarin werd gesproken met religieuze leiders. Een programma dat aan de ene kant hilarisch was vanwege de te berde gebrachte onbedaarlijkzettende apekool, aan de andere kant schokkend. Zo zagen we een constant blij non die van mening was dat abortus niet is toegestaan zelfs niet wanneer het leven van de moeder in gevaar is. Ook zien vele christenen u liever gewoon creperen dan euthanasie toe te staan. Hoe zij weten dat dat hun God behaagt en hoe zich dat verhoudt met de veel gehoorde claim dat God liefde zou zijn, is mij een raadsel. Je zult maar geregeerd worden door dit soort mensen. Mensen die denken dat onze maatschappij vooral een product is van joods-christelijke tradities, terwijl de reactie op die tradities, de Verlichting, een veel grotere rol speelt in onze huidige samenleving. Gelukkig maar, we leven per slot van rekening niet meer in de Middeleeuwen.

Maar wacht eens even, dat we geregeerd worden door dat soort mensen is wél de feitelijke situatie in Nederland. Bij elke nieuwe kabinetsinstallatie turf ik het aantal staatssecretarissen en ministers dat de eed aflegt of de belofte, een hobby van me. De afleggers van de eed zijn momenteel in de meerderheid al zijn ze soms geen lid van een confessionele partij. Nu kan het hier ook om schijnheiligheid gaan en ik zou zo een-twee-drie niet weten wat erger is. U wel?

Ook onze minister-president heeft verklaard een belijgend christen te zijn maar dat hoeft natuurlijk helemaal niet waar te zijn. Zoals iedereen nu wel weet is de heer Rutte niet in zijn eerste leugentje gestikt. Omdat hij ook nog eens geen visie heeft, zou Socrates zo'n man nooit hebben aanbevolen om het Schip van Staat te leiden. Helemaal bont op dit gebied maakt de heer Thierry Aartsen het, u weet wel, de VVD-er die onlangs in het nieuws was vanwege zijn onsmakelijke tweet over zelfmoordenaars op het spoor.

Thierry Aartsen

Deze tweet begon met de letters GVD gevolgd door een uitroepteken, maar in de Tweede Kamer legde ook hij de eed af. Nu kan het zijn dat hij in de tijd tussen de tweet en zijn installatie de Here Jezus in zijn leven heeft toegelaten maar *one wonders...* Vroeger ging ik nog wel eens in discussie met christenen maar sinds ik het inzicht heb verworven dat het zinloos is te proberen mensen via de rede van bepaalde standpunten af te brengen die zij helemaal niet via de rede bereikt hebben, doe ik dat niet meer. Ik vroeg hen dan bijvoorbeeld of – gesteld dat het gebruik gelegaliseerd zou zijn – zij zelf drugs zouden gaan gebruiken. Steevast was het antwoord ontkenkend, vaak gevolgd door een hartgrondig natuurlijk niet! Maar wat is dan het probleem? Volgens eigen zeggen verandert de status quo van het aantal drugsgebruikers dus niet bij legalisatie. Mensen die willen gebruiken doen dat nu al en zij die dat niet willen niet. Maar het zou wél uitmaken voor de volksgezondheid als drugs legaal zouden zijn en zuiver geproduceerd zouden worden. Maar dat punt interesseert christelijke mensen niet zo, dat moge blijken uit het feit dat het CDA zelfs niet wil toestaan dat XTC-pillen kunnen worden getest op dance-feesten, eventuele doden daarbij op de koop toenemend. En legalisering zou wel de georganiseerde misdaad een slag toebrengen. Omdat op het gebruik van drugs nog steeds een taboe rust, is ook hier schijnheiligheid nooit ver weg. Voorbeeld hiervan is dat uit testen op de toiletten van het Europees Parlement blijkt dat men zich ook daar niet onbetuigd laat als het gaat om

gebruik van cocaïne. Uit testen van het rioolwater in diverse steden blijkt dat er in Nederland behoorlijk veel wordt gebruikt, wellicht meer dan u zich realiseert want mensen lopen nu eenmaal niet te koop met hun drugsgebruik. Hoe nu om te gaan met dit ingeburgerde gebruik? Overigens vind ik christenen hardvochtig. Terwijl voor hen een leven na de dood nog allerlei leuks in petto heeft, moeten wij, gewone stervelingen, het hebben van dit aardse bestaan. Gun ons toch een verzetje!

Hoe dan?

Voor alle duidelijkheid, het gebruiken van drugs is op zich niet strafbaar in Nederland. Maar voor dat ik dat straffeloos kan doen moet ik een drug wel eerst zien te bemachtigen. Hoe zouden we dat verstandig kunnen regelen? Dat we de softdrugs al jaren geleden hadden moeten legaliseren lijkt mij duidelijk. In plaats van een enorme kostenpost op de begroting hadden we daarmee veel belastinggeld kunnen innen en had ons land er nu wellicht anders uitgezien. Vooral christelijke partijen houden de vooruitgang echter tegen, zoals ze dat bijvoorbeeld ook doen als het gaat om wetenschappelijk onderzoek met embryo's. Als we, koste wat kost, doorgaan met de criminalisering van harddrugs, dan zal onze maatschappij meer en meer een controlemaatschappij worden en uiteindelijk een politiestaat. Konsequenz führt zum Teufel. Het is beter ten halve te keren dan ten hele te dwalen. Wat harddrugs betreft zou ik mij een toekomstig Nederland kunnen voorstellen waarin we anders omgaan met XTC en cocaïne. Dit zijn de minst schadelijke, meest populaire en derhalve meest winstgevendende harddrugs. Met de legalisatie van deze middelen nemen we de wind uit de zeilen van de georganiseerde misdaad en het zou veel betekenen voor de volksgezondheid. We zouden ze bijvoorbeeld kunnen gaan zien en behandelen als antidepressiva welke men op doktersrecept kan verkrijgen bij de apotheek. Op die manier krijgen we ook geen problemen met het buitenland. De huisarts houdt dan een vinger aan de pols want *te*, Epikouros zei het reeds, is nooit goed. Er zullen huisartsen zijn die daar niet aan willen meewerken maar die zijn er nu ook als het gaat om euthanasie. Nu ben ik geen beta maar hoe moeilijk kan de productie van deze middelen voor een overheid zijn als criminele groeperingen het ook kunnen en we honderd jaar geleden al een cocaïnefabriek hadden. In ruil voor deze nieuw verworven vrijheden én een onvoorwaardelijk basisinkomen zouden burgers, quid pro quo, misschien wel geneigd zijn tot het aangaan van een nieuw maatschappelijk contract en hun DNA willen inleveren. Wat dat zou betekenen voor de opsporing van gewelds- en zedenmisdrijven laat zich raden maar denk ook eens aan de mogelijkheden die het zou bieden voor (medisch) wetenschappelijk onderzoek. Na de legalisatie van abortus, euthanasie en prostitutie is het, beste vrijdenker, een volgende stap op weg naar een Nederland waarin het recht op zelfbeschikking volledig gerespecteerd wordt.

Dood, waar is je prikkel?

De zorgeloosheid van een godvrije geest

Anton van Hooff

(Dit artikel is geschreven op uitnodiging van de landelijke gereformeerde studentenvereniging)

‘Dood, waar is je prikkel?’ roept Paulus uitdagend uit in zijn eerste brief aan de Korinthiërs (Kor. 1,15:55). De Nieuwe Bijbelvertaling (NBV)¹ geeft ‘angel’, maar daarmee wordt de beeldspraak ten onrechte naar de wereld van de bijen en wespen overgebracht. Het Griekse κέντρον (kentron) staat voor een stok met een gemene haak waarmee dieren worden aangespoord, maar de technische term ‘prikkel’, die de Statenvertaling geeft, wordt tegenwoordig nu eenmaal verstaan als ‘stimulans’. In zijn *Ein deutsches Requiem* laat Brahms het koor triomfantelijk zingen: ‘Tod, wo ist dein Stachel? Hölle, wo ist dein Sieg?’ Deze overwinning op de dood zou de christenen ten deel zijn gevallen door toedoen van Heer Jezus de Gezalfde.

Opstanding: een urban myth

Als classicus vertrouwd met antieke teksten bekijk ik de rapportages van Jezus' opstanding in de vier evangelies kritisch. Niemand is ooggetuige van die ongeloofwaardige gebeurtenis. Men treft slechts een leeg graf aan, waarvan de zware sluitsteen is weggeschoven. De vier evangelies stemmen dan ook nog eens niet overeen in de mensen die bij het graf verschijnen. Volgens Mattheüs zijn het twee Maria's. Volgens Markus was er naast de Maria's nog een derde bij, Salome. Lukas noemt als derde een ander, de moeder van Jakobus en spreekt van andere vrouwen uit

Galilea. Dan bedenkt hij zich: al die vrouwen zijn als getuigen misschien niet zo geloofwaardig, dus laat hij ook Petrus opdraven. En Johannes vermannelijkt het verhaal nog meer: alleen Maria Magdalena en later Petrus en de door Jezus beminde leerling (Johannes zelf?). Volgens Handelingen verschijnt de opgestane Jezus aan steeds meer mensen, wel vijfhonderd, maar nooit vertoont hij zich aan niet-aanhangers. Waarom, vraagt Kelsos (2de helft 2de eeuw, Latijn: Celsus) de eerste intelligente criticus van het christendom², in zijn *Ware Rede*, vertoonde hij zich niet even aan Pilatus: ‘Je had toch gedacht mij te hebben laten doodmaken, hè?’

Men stelle zich voor dat een rechter op grond van die tegenstrijdige getuigenissen een oordeel zou moeten vellen. Zonder twijfel zou hij de claim van wederopstanding afwijzen. Het gaat evident om een broodje-aap-verhaal ofwel een *urban myth*. Van kwade trouw hoeven we de getuigen of de evangelisten niet te betichten. Ze waren zo ondersteboven van de onvoorziene dood van hun goeroe dat ze hallucinaties kregen. Ook na de dood van Lou de Palingboer (1898-1968), die verklaard had onsterfelijk te zijn, bleven aanhangers geloven dat hij uit de dood zou opstaan.

Als je christenen confronteert met de ongeloofwaardigheid van wat toch de kern van hun geloof is, komen ze met een slap: ‘Ik geloof dat nou eenmaal’. Het is zoals apologet Tertullianus (ca. 160-ca. 230) over de menswording van Christus schreef: Ik begrijp er niets van, maar ‘het is geloofwaardig omdat het idioot is’, meestal weergegeven met: *Credo quia absurdum*.³ Dit is wat ik het intellectuele

² In eerste instantie werden christenen, zoals dat bij nieuwe sektes gebeurt, beticht van allerlei wandaden: kannibalisme (verkeerd begrepen consumptie van het Lichaam van Christus?) en incest; ze noemden elkaar immers broeders en zusters.

³ De hele passage luidt: ‘Gods zoon werd gekruisigd. Ik voel mij daarover niet beschaamd omdat men zich erover schaamt. En Gods zoon stierf. Het moet stellig worden geloofd, omdat het idioot

¹ Daarvan kreeg ik een exemplaar toen we bij het uitkomen van die NBV in 2004 met ons team van *De Goddelozen* de tweede prijs wonnen in de televisiebijbelquiz. Alleen de protestanten waren beter, maar we lieten de Joden, katholieken, bekende Nederlanders en gospelzangers achter ons.

masochisme van godgelovigen noem: ze betuigen hun geloof door in ongelooftwaardigheden te geloven, hoe onwaarschijnlijker hoe beter. Zo geloven moslims dat Mohammed op een gevleugeld paard even naar de hemel is geflitst. En Jezus zou als jongetje van klei levende vogeltjes hebben gemaakt. Zo staat het in de koran.¹

Denken maakt vrij

Opgevoed als braaf rooms jongetje deed ik wat geloofsgenoten nooit deden: ik las de Bijbel. In het eerste studiejaar klassieken nam ik het hele Nieuwe Testament in het oorspronkelijke Grieks door. Toen wist ik het wel: Jezus is een mythe. Daarom is mijn raad aan godgelovigen: lees nou eens je heilige schrift gewoon als boek. Zo zette ik op de webstek van *De Vrije Gedachte* eens een stukje onder de titel 'Koran lezen maakt Allah-vrij'. Prompt kwam de reactie van ene Habi S.: 'Ik heb de koran gelezen en werd atheïst.' Heus, denken maakt (god)vrij.

De kakkerlak, toppunt van de schepping?

De heilzame werking van de rede blijkt ook als je als mens even om je heen kijkt. Waarom zou het mensdier fundamenteel anders zijn dan andere levende wezens? Dat is je reinste soortchauvinisme. Waarschijnlijk beschouwt de kakkerlak zich ook als toppunt van de schepping – en met goede reden: hij overleeft tenminste radioactiviteit.² In de weg die de evolutie met ons heeft ingeslagen, hebben we als specifieke soorteigenschap in plaats van een slurf of vleugels het vermogen tot bewustzijn opgedaan. Dat stelde onze voorouders in staat om de beperkingen van het eigen lichaam onder ogen te zien en de evidente tekortkomingen te overwinnen met gereedschap. Alle techniek verschaft immers extensies aan het lichaam. Een bijwerking van het bewustzijn is het besef dat we ooit doodgaan. Andere dieren kennen slechts de acute doodsangst als ze bedreigd worden.

Het menselijk besef van de onherroepelijke eindigheid van het leven breekt al bij kinderen door. Ik herinner me hoe een van mijn vijf dochters als kleuter mijn arm greep en zei: 'Jij en ik gaan niet dood, hè papa? Want dan kan ik je niet voelen.' Dit doodsbesef was waarschijnlijk opgeroepen door de dood van een huisdier. Aan de ene kant

is (*credibile est quia ineptum est*). Hij werd begraven en stond weer op. Het feit staat vast omdat het onmogelijk is.' (*certum est quia impossibile*); Tertullianus *De carne Christi* 5,4. Naar de zin is de weergave 'Ik geloof omdat het absurd is' dus wel correct.

¹ Dit sprookje, dat zelfs christenen niet geloven, komt uit een apocrief evangelie, bewijs dat Mohammed met ketterse christenen in aanraking is geweest.

² Hij kan een dosis radioactiviteit aan zes tot vijftien keer groter dan een mens aankan.

voel je je als ouder ellendig omdat je de onloochenbare waarheid moet onthullen³, anderzijds is er ook zekere trots: je kind is mens geworden.

Wij zijn de enige diersoort die moet leren leven met de dood.⁴ Terwijl andere dieren de krogen uit hollen en nesten uit hygiënische overwegingen verwijderen, heeft de mens zijn doden al vroeg bijgezet op een manier die aangaf dat het toch niet helemaal afgelopen kon zijn, zoals met hunebedden en grafgeschenken, die in een hiernamaals konden worden gebruikt. Religie is de grote ontkenning van de wet van het leven, dat bestaat bij de gratie van de dood.

Hurkgraf met grafgift uit de Klokbekercultuur

Ook ik heb in mijn jonge jaren wel geloofd in dit kolossale zelfbedrog. Ik had te doen met mijn vriendje Bennie, die als protestant niet in de hemel kon komen. Helemaal eerlijk was dat niet van God, vond ik. Maar wat was de hemel? Eeuwig van gouden bordjes eten? Dat moest al gauw vervelen. Later stelde ik me voor dat we eindeloos konden luisteren naar de muziek die Bach maar doorging te scheppen.⁵ Maar ja, toch ook graag eens Vivaldi, Brahms

³ Nou ja, eerst gaan opa en oma en dan, na een hele tijd, papa en mama en na nog een heel lange tijd... De boodschap was aangekomen. Enige dagen later raakten zij en haar tweelingzusje in de bus in gesprek met een oudere dame. Opeens hoorde we vragen: 'Heb jij een kunstgebit?' Toe de vrouw dat beaamde, was het vonnis: 'Oh, dan ga je al gauw dood.'

⁴ Zie mijn boek *Sterven in stijl. Leven met de dood in de klassieke oudheid*, Ambo/Anthos, Amsterdam 2015.

⁵ Een van de argumenten die verdedigers van het geloof aanvoeren is dat daardoor zoveel moois is geschapen. Ach, in het verleden was de Kerk de grote opdrachtgever. Als Bach in de DDR had geleefd, had hij ongetwijfeld meeslepende partitancantates gecomponeerd.

of Pärt. Het altijddurend orgasme dan? Toch ook knap vermoeiend. Eeuwig geluk bestaat niet. Geluk bestaat alleen bij de gratie van lijden. Dat houd ik mijn kinderen (tweede lichte: 16, 14 en 8 jaar) voor, als ze zeggen dat ze altijd vakantie zouden willen hebben. Mijn laatste bod was: misschien heeft de hemel de bibliotheek waarin alle klassieke werken staan waarvan we nu met spijt vaststellen dat ze verloren zijn gegaan. Maar toen bedacht ik dat het ware geluk bestaat in het hier en nu, waarin we kunnen speculeren over wat we niet hebben: voldoen aan alle behoeften is het grootste ongeluk.

Als de dood er is...

Als je aan gelovigen vraagt, wat zij zich dan van een hiernamaals voorstellen, krijgen ze een dromerige blik in de ogen. Ze weten het niet, maar het moet onvoorstelbaar heerlijk zijn. Dat is wel erg onspontief van de Allerhoogste: een beloning beloven die je je niet kunt voorstellen. Muzelmannen geloven tenminste dat hun in het paradijs dagelijks ververste maagden te wachten staan en dat ze dan eindelijk wijn – uit rivieren – mogen drinken.¹

Een mens die zijn verstand gebruikt, het denkend dier, legt zich dus bij de onmiskenbare realiteit neer: alles vergaat. Dat is wel even slikken, maar als je even doordenkt, stem je in met de voorchristelijke wijsheid van Epikouros (Latijn: Epicurus; 341-270 vC): ‘Als wij er zijn, is de dood er niet; als de dood er is, zijn wij niet.’ In een gedicht, dat zelfs een keer bij de uitvaart van een atheïst is gebruikt, druk ik uit dat ik bij het einde der tijden absoluut niet wil wederopstaan. Ik eindig met:

Laat mij *illa die*² mijn eindeloze rust,
maar gun mij nu en hier
de drift en bovenal
de wijsheid van het dier.

Bang voor het doodzijn ben ik dus niet, wel voor het doodgaan, hoewel ik mijzelf het recht voorbehoud het bestaan te beëindigen als het onverdraaglijk en uitzichtloos is.³ Als moderne heiden kan ik mij dus volkomen vinden in Paulus' jubelkreet: Dood waar is je prikkel?

¹ Voor vrome vrouwen biedt Mohammed helemaal geen perspectief. Laat dus niemand spreken van de vrouwvriendelijkheid van de islam. De koran billijkt zelfs verkrachting binnen het huwelijk.

² Latijn voor: op die dag, te weten de dag des oordeels.

³ Vanaf Pythagoras en Plato wordt er geloofd in de dualiteit van lichaam en (goddelijke) ziel. Hoe meer men daarin gelooft, hoe groter het taboe op eigendoding, mijn neologisme voor het christelijke 'zelfmoord'.

In den beginne was het woord

De taal en het Grote Verhaal

René van Elst

In zijn artikel *Het eerste woord* (Vrijdenker 2018-08) zet Frans Couwenbergh – niet voor het eerst – uiteen hoe belangrijk het ontstaan van taal is geweest voor de ontwikkeling van de mens van oermens tot homo sapiens. Hij betreurt het dat op zijn eerdere artikelen over dit onderwerp geen reacties zijn gekomen. Ik zie dat als een uitnodiging om nu toch maar eens de gedachten die bij kennisneming van zijn ideeën bij mij opkomen, aan dit Vrijdenker-papier toe te vertrouwen.

Voor de goede orde eerst nog even iets over de term 'oermens'. Couwenbergh spreekt over de *australopithec* (Zuid-ape), bonobo-achtige mensapen, als onze vroegste voorouders. Omdat we bepaalde apensoorten van nu 'mensapen' noemen, geef ik er de voorkeur aan om gemakshalve onze voorouders 'oermensen' te noemen. Naar onze smaak waren zij waarschijnlijk meer aap- dan mensachtig, maar zij waren mensen in wording, afstammelingen van de gemeenschappelijke voorouders van apen en mensen.

Evolutie van de spraak

Een voorbeeld ter verduidelijking van wat hierna komt. Moeder Natuur heeft het ooit zo geregeld dat mensenkinderen tot ze een jaar of drie waren (moeder)melk konden verteren. Daarna werden ze dan lactose-intolerant.¹ Zo is het nog steeds in grote delen van de wereld. In de Westerse wereld, waar het vee hoeden en veehouden² na de laatste IJstijd allengs tot grote bloei is gekomen, heeft een evolutionaire ontwikkeling ertoe geleid dat de meeste

¹ Dat is een goede regeling die verhindert dat een baby moedermelk tekortkomt doordat oudere kinderen voordringen. De evolutie heeft er in onze streken toe geleid dat bij de meeste mensen de cellen in de dunne darm, die het enzym lactase maken (dat melksuiker afbreekt), daarmee blijven doorgaan na het derde levensjaar. De 'goede regeling' is niet meer nodig omdat ook andere melk dan moedermelk beschikbaar is.

² Waar zouden wij geweest zijn zonder veeteelt?

mensen ook op latere leeftijd lactose kunnen verteren. Want ooit hadden nomadische kuddenvolgers¹, herders en veehouders die toevallig minder lactose-intolerant waren dan de rest, betere overlevings- en voortplantingskansen doordat zij melk konden nuttigen. Zo kon een kleine ‘afwijking’ in betrekkelijk korte tijd effect hebben op een groot deel van de wereldbevolking.

Waarom dit voorbeeld? Couwenbergh legt er veel nadruk op dat gesproken taal niet voortgekomen kan zijn uit geluiden die onwillekeurig in bepaalde situaties gemaakt werden. Zijn verhaal is dat de oermens wel bewuste controle had over zijn bewegingen, maar niet over zijn ‘stem’. Hoe zeker je daarvan kunt zijn na miljoenen jaren weet ik niet, maar het is in ieder geval zeker dat wij nu wel bewuste controle hebben over onze stem. Er heeft dus een evolutionaire ontwikkeling plaatsgevonden en die moet wel begonnen zijn met een beetje ‘stembeheersing’ bij sommige individuen. Ook hier een kleine afwijking, zoals bij de melkdrinkers, met uiteindelijk spectaculaire gevolgen. Het voortbrengen van geluiden is een kwestie van het aansturen van spieren; als een oermens zijn andere spieren bewust kon aansturen, dan is het bewust aansturen van de ‘spraakspieren’ niet zo’n grote stap. Couwenbergh schrijft trouwens dat zijn oermensen wel “clicks en puffs en mms” konden maken. Als dat zo was (hoe weet hij dat?), dan waren ze dus al best een eindje op weg. Een beetje stembeheersing maakte al betere onderlinge communicatie mogelijk en dat was van voordeel bij het jagen in groepsverband in de gevaarlijke situaties die zich in de savanne konden voordoen. Gevaarlijke situaties waren er te over, want noch de prooien, noch de roofdieren, die ook concurrenten waren, waren een paar miljoen jaar geleden voor de poes. Bij gezellige meidenpraat als waar Couwenbergh het over heeft, is zulk evolutionair voordeel niet evident. Trouwens, chimpansee- en bonobovrouwen zitten al miljoenen jaren gezellig bij elkaar zonder te kletsen in woord of gebaar². Natuurlijk heeft gebarentaal ook in jachtsituaties nut; je wilt immers niet met praten of roepen de aandacht van roofdieren op je vestigen of prooien verschrikken.

Ik merk nog op dat de ontwikkeling van taal plaatsvond in combinatie met veranderingen in het strottenhoofd en in het brein en eerder een paar miljoen jaar heeft geduurd dan de luttele duizenden jaren van de lactosetolerantie. Maar mijn punt is dat een evolutie van instinctieve naar bewuste geluidvoortbrenging niet alleen goed denkbaar is; die heeft onmiskenbaar plaatsgevonden en moet dus een begin hebben gehad.

Mijn theorie

Uit het voorgaande kunt u al afleiden wat mijn theorie³ is: spraak/taal is evolutionair ontstaan in de situatie dat de oermens niet meer zijn voedsel grotendeels van de bomen kon plukken, maar voor een belangrijk deel van zijn voedselvoorziening de savanne op moest om te jagen op gevaarlijke prooien in een gevaarlijke situatie. Dat vereiste slim gecoördineerd optreden, het gebruik van stokken, stenen, later speren, nog later pijl en boog, valkuilen etc. en vooral: communicatie. Taal was een jachtwapen. Sommigen konden beter dan anderen met geluiden iets duidelijk maken, voorzover die geluiden dan ook begrepen werden. De communicatie verliep beter naarmate meer oermensen meer controle kregen over hun geluiden en hun strottenhoofd en brein zich aanpasten. Zo gezien was de mondelinge communicatie in eerste instantie vooral een mannenaangelegenheid, maar die bleef vanzelfsprekend niet tot de mannen beperkt. Je moedertaal leerde je als klein kind, vooral in het gezelschap van de vrouwen – het woord zegt het al – en het gebruik van taal kan

dus niet anders dan een zaak van allen zijn geweest.

Couwenbergh stelt “dat men ten onrechte steevast uitgaat van de veronderstelling dat taal *gesproken* taal is – maar gebarentaal is ook een echte taal” en “Het zijn waarschijnlijk de eerste gebarentaal-woorden (*namen voor dingen*) geweest die ons op het pad zetten dat tot ons-nu zou leiden.”

Ook als het zo gegaan is, moeten sommige individuen een beetje controle over hun stemorgaan hebben gehad als eerste fase in het evolutieproces waar ik het over gehad heb. Gebarentaal is geschikt om elkaar signalen te geven, vooral als het stil moet zijn of als de afstand te groot is voor spraak, maar het is geen taal waarin men kan denken. (De gebarentaal van en voor doven is voor een groot deel afgeleid van de gesproken taal en is dus iets anders dan de veronderstelde gebarentaal van de oermens.) Met alleen een oer-gebarentaal waren ‘wij’ niet ver gekomen.

Terzijde nog iets over het oermenselijk bestaan in die tijd: ik denk dat de oermens niet alleen de savanne op moest, maar, vooral later, toen vlees met vuur en zout lekkerder en eetbaarder gemaakt kon worden, ook *wilde*. Daarbij kwam nog de bruikbaarheid van dierlijke resten zoals huiden en botten.

Een soort die slim is en zich meer dan genoeg voedsel weet te verschaffen, neemt in aantal toe. De gevolgen: strijd om territorium en emigratie. Mij dunkt dat oorlog in de oertijd al een belangrijke stimulans is geweest voor intelligentie, techniek en communicatie, dus taal. En

¹ Zoals de Samen (‘Lappen’) die de rendiertrek volgen.

² Je zou wel kunnen spreken over enige lichaamstaal, zoals bij het ‘vlooiën’.

³ Het heeft niets met het onderwerp te maken, maar bij de woorden ‘mijn theorie’ moet ik meteen denken aan een knotsgekke sketch uit Monty Python’s Flying Circus, zie <https://www.youtube.com/watch?v=cAYDiPiZDI8>

(e)migratie, die zoals bekend op grote schaal heeft plaatsgevonden, was daar weer bij gebaat.

De naam van de roos

Namen voor de dingen mogen we inderdaad als de kern van de taal beschouwen. Ik weet niet hoe ruim Couwenbergh het begrip ‘dingen’ hier opvat, maar ik wil wijzen op het eveneens grote belang van namen voor handelingen en ook van namen voor mensen. Met zulke namen kun je, als leider van de groep bij de jacht, de man Groemp opdragen om een prooi te besluipen. En als je terugkomt in het kamp kun je aan de vrouwen melden dat de dappere Groemp helaas is opgegeten door een sabeltandtijger. In een volgend stadium krijgen de abstracte begrippen hun plaats in de taal. Dat is het begin van theorieën en discussie over van alles en nog wat.

Laten we hierbij niet vergeten dat taal essentieel is voor het denken. Zonder taal kun je niet veel anders dan denken in beelden en emoties.

Performances

Couwenbergh denkt dat de vroege mensen – we hebben het hier al niet meer over de oermensen – hun avonden vulden met rondhangen rond het kampvuur en met *performances* waarin zij hun scheppingsverhaal vertelden of uitbeeldden. Nu weet ik toevallig dat hij dit baseert op een antropologisch boek over de Aboriginals. Het is wel verleidelijk om de Aboriginals (of anders de Hottentotten) als model te nemen voor de vroege mensen omdat ze daarmee de jaag-/verzamel-leefwijze en een minimum aan kennis, techniek en bezit gemeen hadden. Maar een vergaande overeenkomst in vrijetijdsgedrag kun je daar niet uit afleiden.

Groot Verhaal

Hoe dan ook, Couwenbergh meent dat een Groot Verhaal over schepping en menswording en taalwording in een diepe behoefte voorziet. Alle godsdienstigheid in de wereld overziend kun je dat moeilijk tegenspreken. Hij meent dat er een nieuw Groot Verhaal voor alle mensen moet komen nu de bestaande verhalen op hun retour zijn. Maar zijn die wel op hun retour? Bepaald niet overal. En is er werkelijk behoefte aan een Groot Verhaal bij mensen die niet godsdienstig (meer) zijn? En ook als dat zo zou zijn, zou dan een wetenschappelijk verhaal over onze menswording, verteld door filosofen, in de behoefte kunnen voorzien? Ik meen van niet, want:

1. een wetenschappelijk verhaal is altijd, per definitie, aanvechtbaar. De wetenschap levert nooit een definitief verhaal op met waarheidspretentie. Geloof heeft die

pretentie wel en helaas trapt het grootste deel van de wereldbevolking daar in.

2. een wetenschappelijk goedgekeurd Groot Verhaal heeft als tekortkoming dat het niet bezielend werkt en moeilijk als basis voor ethiek/moraal kan dienen. Zonder god(en) en hiernamaals en leefregels is het gewoon een soort geschiedenisboek, dat interessant kan zijn, maar geen duidelijke betekenis heeft als zingeving voor het persoonlijk leven.
3. het grootste deel van de wereldbevolking is al van een soort Groot Verhaal voorzien en heeft geen behoefte aan opstelling en mondiale verspreiding van een verhaal à la Couwenbergh, die, zoals ik uit eerdere stukken van hem weet, daarin een rol weggelegd ziet voor de UNESCO, die volgens hem de tekst uit de préambule van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens “*Overwegende, dat erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreemdbare rechten van alle leden van de mensengemeenschap*” in zo’n verhaal zou moeten laten uitwerken.

Groot probleem

Couwenbergh citeert Christine Kenneally ◀ die gesteld heeft “Ontdekken hoe de taal is ontstaan is het moeilijkste wetenschappelijke probleem van vandaag.” Me dunkt dat zij enkele wetenschappelijke problemen over het hoofd ziet, maar dat terzijde. Het enige wetenschappelijke antwoord lijkt te zijn dat we het niet weten. Dan kun je niet eens van een ‘moeilijk’ probleem spreken, alsof er nog enige hoop zou zijn. Couwenberghs idee dat filosofen het Grote Verhaal zouden moeten invullen, verandert niets aan het niet-weten. Zonder feitenkennis omtrent de ontwikkeling van de taal zou men voor een aannemelijk verhaal toch in ieder geval moeten uitgaan van de biologische en paleontologische kennis die wel voorhanden is. Als er al behoefte aan zo’n verhaal zou zijn, dan lijkt het bedenken daarvan me eerder werk voor goed geïnformeerde romanschrijvers – zoals misschien de schrijfster Jean Marie Auel – dan voor filosofen. Eerder voor mensen die zich kunnen inleven in het primitieve bestaan van groepjes oermensen, dan voor mensen die alles weten van kennistheorie, ontologie, logica etc.. Ik denk dat Frans Couwenbergh eigenlijk in plaats van filosofen *humanosofen* bedoelt – daar is er echter maar één van.

Grondig onderzoek blijft nodig

Leo Heynen

Mijn bijdrage aan het septembernummer van de Vrijdenker 'Een poging tot geschiedschrijving van het Woord van God' wordt gevolgd door 'bedenkingen' van Anton van Hooff. En toegegeven: men kan zich een eerste afwijzende reactie op een zo dramatische wijziging van de bekende 'geschiedenis' nog wel voorstellen. Het is dan ook nog maar enkele jaren geleden dat Francesco Carotta een boek publiceerde (dat zelfs in het Nederlands werd vertaald) met de titel *Was Jezus Caesar?* Hoewel de auteur geen enkel zinnig argument daarvoor aanvoerde, heeft b.v. een gerenommeerde BN-er dit destijds verdedigd en zich daarmee volgens sommigen onsterfelijk belachelijk gemaakt. Dat maakt natuurlijk kopschuw. Zoiets wil dus niemand meer meemaken. Ook voor de redactie van 'de Vrijdenker' is voorzichtigheid geboden. Dat mag echter niet het laatste woord zijn.

Het boek van Erich von Däniken *Waren de goden kosmonauten* ging aan Carotta's boek jaren vooraf. Hoewel dat commercieel slim bedacht was, leek het ook nergens op. De auteur kon profiteren van b.v. het feit dat toen nog nauwelijks iemand iets afwist van de grandioze rotstekeningen in de Sahara¹ van duizenden jaren voor onze jaartelling.

Zo zijn er meer voorbeelden te noemen, zij het wellicht minder bekend. En het lijkt er steeds meer op dat dit soort 'valse geschiedschrijving' door sommige figuren is aangegrepen om een taboe op te trekken rond zogenaamde 'nieuwlichterij'.

Toch zou de wetenschap in deze vakgebieden stilvalen, wanneer er geen, desnoods gedurfde, pogingen meer mogelijk zouden zijn om onopgeloste problemen aan te pakken. Laat ik een voorbeeld geven:

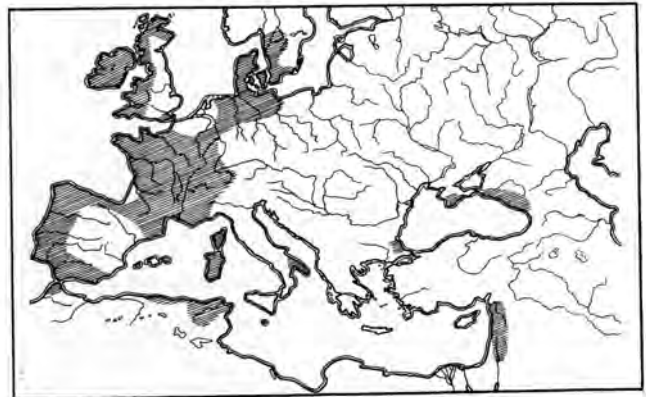
Tot ongeveer het midden van de 20ste eeuw was iedereen er heilig van overtuigd, dat b.v. de megalietencultuur, ja de beschaving in het algemeen, in het Midden Oosten was ontstaan, en zich van daaruit langzaam over grote delen van de wereld had verspreid, o.a. naar Europa. U kent het ongetwijfeld: "Ex Oriente Lux" ("Het Licht komt uit het Oosten").

Maar nadat in de jaren 50 door de fysisch-chemicus Willard Libby de zogenaamde C-14 methode was ontwikkeld, waarmee de leeftijd kan worden bepaald van organische stoffen, kwamen archeologen tot eigen verbijstering tot de conclusie dat de oudste megalietmonumenten zich niet in het M.O. bevonden maar in West Europa². De bouw

¹ Zie: Prof. H. Lhote 'de rotstekeningen in de Sahara', de sporen van een 8000 jaar oude beschaving. A.W. Sijthoff's Uitgeversmaatschappij N.V. Leiden 1959.

² Zie: Roger Jousaume: 'Des Dolmens pour les Morts, Les mégalithismes à travers le monde'. Collection = La Mémoire du Temps= dirigé par Jean Guilaine. HACHETTE 1985. (in het Engels beschikbaar als: 'Dolmens for the Dead', Cornell University Press, Ithaca, New York. 1988).

Dolmen-bouw vanaf ca. 5200 tot 2500 v.C. (excl. Steencirkels en andere Menhirs.):

Kaart 1: Bron: Roger Jousaume: 'Des Dolmens pour les Morts, Les mégalithismes à travers le monde'

nogal wat kennis van wiskunde en astronomie nodig was. En dit is geen fantasie over de Oudheid; dit zijn wetenschappelijk vastgestelde feiten. Een interessant detail dat Jousaume in zijn eerder (in noot 2) vermelde boek 'Des Dolmens Pour Les Morts' niet onbesproken kon laten, gaat over wiskunde. Het is een gegeven feit, dat wiskundige bekendheden als 'de stelling van Pythagoras', welke voor de bouw van Stonehenge en andere monumenten benodigd was, pas ná 1500 v.C. opduiken in o.a. China en Mesopotamië. In Europa waren die toen al zo'n 2000 jaar in gebruik.

En toen er in Europa na ruim 4000 jaar (waarschijnlijk door een natuurramp) een einde kwam aan deze indrukwekkende beschaving (zie ook bijgevoegde kaartjes), arriveerden rond 1500 v.C. zulke megalietmonumenten voor het eerst in het huidige Griekenland, en wel vanuit Noordwest Europa en Zuidoost Spanje, zoals de specifieke bouwdetails ons verraden.

Van Julius Caesar weten we dat de Kelten niets aan papier of perkament mochten toevertrouwen. En uit geschriften van diezelfde Caesar weten we ook, dat druiden in West Europa 20 jaar moesten studeren! Men deed aan

³ P.R. Giot: 'Vorgesichte in der Bretagne', Menhire und Dolmen. EDITIONS JOS .

Figuur 1.

Kaart 2: Europese Megalietenbouw, incl. menhirs, vanaf 5500 tot ca. 1500 v.C. BRON: P.R. Giot: 'Vorgesichte in der Bretagne'.

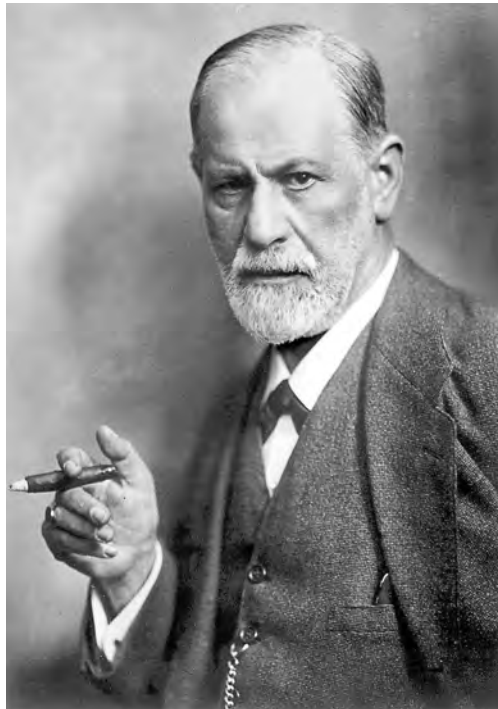
intensieve geheugentraining. Dat veel van buiten leren al duizenden jaren eerder gangbaar was, zouden we merken, wanneer we de tocht over de wereld van dolmens en religieuze symbolen gingen volgen, waarbij we zouden constateren dat detailkennis hierover vaak vele honderden, ja duizenden jaren en meer mondeling werd doorgegeven en niet vergeten!

Dat keizer Claudius (41-54 n.C.) op een gegeven moment om politieke redenen besloot om die invloedrijke druïden maar allemaal te laten vermoorden, heeft waarschijnlijk meer kennis vernietigd dan de branden in de bibliotheek van Alexandrië.

Tot op heden weet 'men' met deze nieuwe kennis geen raad. Historici zwijgen erover: "Men bemoeit zich niet met de prehistorie. Dat is het terrein van de archeologen". Maar inmiddels blijven ze wel de oude verhalen vertellen, die door de bevindingen met de C-14 methode tot 'leugens zijn verworden'. Laat ik een voorbeeld geven uit de boekenreeks die ik de afgelopen jaren kocht: Michael Cook, *De Mens 10.000 jaar geschiedenis* (Het Spectrum BV 2005). Cook is een Brits historicus, verbonden aan Princeton University. Op pag. 255 schrijft deze bekende historicus: "In de geschiedenis van de beschaving kan Noordwest-Europa echter als een achtergebleven gebied worden beschouwd. Het heeft nooit een eigen beschaving ontwikkeld en er was in de Bronstijd niets op de noordelijke vlaktes dat te vergelijken viel met Shang-China of de zelfs nog oudere beschaving van de Indusvallei." Enz. enz.

Nu heb ik begrepen, dat onze universiteiten te weinig geld en tijd krijgen om hier verder onderzoek naar te doen. Maar mijn ouderwetse opa zei vroeger altijd: "Waar een wil is, is een weg". Inmiddels blijven al die verouderde boeken in omloop. Deskundigen uit de twee disciplines archeologie en geschiedenis blijven als slaapwandelaars langs elkaar heen sukkelen. En niemand in 'de wetenschappelijke wereld' doet daar iets aan.

Het Bijbelonderzoek, zo wordt wel beweerd, heeft een vergevorderd stadium bereikt. Maar ik constateer dat van alles wat er de laatste eeuw in Egypte is ontdekt, heel veel ofwel niet bekend is ofwel opzettelijk wordt genegeerd. Ik denk dat gelovigen 'het' niet willen weten, en dat ongelovigen of niet

zijn geïnteresseerd of te zeer beschroomd om 'iets moeilijks' te erkennen. De Amarna-graven b.v. en het volledige archief van enkele van de laatste farao's van de 18de dynastie worden niet bij het onderzoek betrokken, mogelijk omdat 'de landstreek Gosen' nog steeds ergens in de Delta wordt vermoed.

Dr. Sigmund Freud ◀ heeft mij met zijn geniale boekje 'Der Mann Moses und die Monotheistische Religion' op het juiste spoor gezet. Nadrukkelijk verwijst hij naar de Aton-religie van farao Echnaton. En dat bleek te kloppen, niet in een paar toevallige situaties, maar in het geheel. Deze gegevens uit Egypte, gecombineerd uiteraard met wat er in de bijbel wordt beweerd alsmede met 'Joodse vertellingen' leiden automa-

tisch naar verrassende maar duidelijke conclusies. Hierover zou toch op zijn minst een discussie mogelijk moeten zijn, ook al zal niet iedereen op deze planeet met de uitkomsten even gelukkig zijn.

Mijn boeken zijn het resultaat van een 'eerlijke poging' van vele, vele decennia. En gezien het belang van het onderwerp verdienen ze naar mijn mening een andere benadering. Maar goed, de bijbel herschrijven is een heikel onderwerp en dat doen 'zonder meel in de mond' vraagt een zekere (over)moed. En ik heb er begrip voor dat de redactie geen risico wil lopen, hoewel natuurlijk alleen de auteur uiteindelijk aansprakelijk is.

Dus: voor iedereen, die belangstelling heeft voor oude geschiedenis van onder andere Egypte en Palestina, en geïnteresseerd is in de menselijke invloed bij het ontstaan van Goden en religies, verwijs ik nogmaals naar mijn boeken 'de bijbel herschreven'. Deze heb ik overigens gepubliceerd onder het pseudoniem 'Rolf Alexander', de voornamen van onze zonen.

Kleitabelt met spijkerschrift, een van de 'Amarna-brieven'

De Moonies

Anton van Hooff

‘U moet vooral eens contact opnemen met onze man in Nijmegen,’ zei de vrouw bij een boekpresentatie van mijn boek over het Plakkaat van Verlatinge. Ze drukte mij een kaartje in de hand, dat ik beleefdheidshalve zorgvuldig opborg. Ze bleef zich aan mij vastklampen terwijl ik probeerde met andere mensen in de boekhandel te praten over onzin van de monarchie, culminerend in de viering van de geboortedag van het erfelijk staatshoofd als ware hij de Messias. Dan liever een Nationale Verlatingdag...

Pas thuis keek ik eens goed wat voor vlees ik in de kuip had. ‘One Family Under God’ staat op het kaartje met een verwijzing naar: www.verenigingsbeweging.nl. En ergens staat met kleine lettertjes:

www.reverendsunmyungmoon.org. Aha, het gaat om de kerk van de Koreaan Moon. Die naam riep alleen herinnering op aan foto’s van massahuwelijken van partners die door ‘Reverend’ Moon zelf waren uitgekozen.

Wie was die Moon?

Toch eens even verder kijken. De stichter van de kerk was Sun Myung Moon (1920-2012). Zijn ouders stapten van het confucianisme over naar de presbyteriaanse kerk toen Moon tien jaar was. Maar dat was de knaap niet genoeg. Toen hij vijftien was verscheen Jezus zelf aan hem en droeg hem op het werk dat hij als Messias door de onvoorzien kruisiging onvoltooid had gelaten, af te maken. Na de Tweede Wereldoorlog begon Moon te preken, wat hem in een Noord-Koreaans strafkamp deed belanden, maar door een militaire omslag in de Koreaanse Oorlog kwam hij in 1950 vrij. In 1954 stichtte hij de Verenigingskerk.

Zoals Mohammed leentjebuurt had gespeeld bij (ketterse) christenen, Joden en Zoroastrianen, scharrelde Moon het een en ander bij elkaar uit bestaande religies. Zoals Lou de Palingboer na scheiding in Mien de ware had, vond Moon zijn Maria in zijn tweede vrouw Hak Ja Han. Een beetje religie heeft immers ook een vrouw als object van verering. Samen vormden Hak Ja Han en Sun Myung

Moon de Ware Familie. Als Ware Ouders ▲ hadden zij de opdracht om paren met God te verenigen, vandaar die spectaculaire huwelijksceremonies.

De verenigingsleer

Natuurlijk is er ook een Heilig Boek *Het Goddelijk Beginsel*, net als de evangeliën door een discipel geschreven. Op de webstek www.verenigingsbeweging.nl probeer ik chocola te maken van de leer: ‘Ons lichaam, dat van een hoog ontwikkeld zoogdier, is niet onze essentie: ‘ons innerlijk is de unieke uitdrukking van het karakter van God. ... Omdat God eeuwig is, bestaan wij als Zijn kinderen ook eeuwig.’

Jammer genoeg is het goed fout gegaan. Het was Gods bedoeling dat we door onze vijf geestelijke zintuigen, parallel aan de vijf stoffelijke, de werkelijke wereld konden waarnemen. ‘Maar omdat we van God afscheiden (*sic*) zijn, werden onze geestelijke zintuigen zo beschadigd, dat we nu onwetend zijn over het bestaan van de geestelijke wereld.’ Wat ging er dan fout? ‘De eerste mensen hadden een gezin moeten vormen met God als centraal punt, dan hadden zij met Hem als bron van ouderlijke liefde een onverwoestbare band gevormd; dan zou de mensheid vanaf het begin uit Gods bloedlijn (afstammingslijn) voortgekomen zijn. Maar door de Val werd god uit deze centrale, ouderlijke positie verstoten en werden de mensen weeskinderen.’ De Val bestond erin dat engel Lucifer seks had met Eva. Daarna verleide ze Adam en sleepte hem en de heel mensheid in haar val mee. Dat is nog eens wat anders dan een appel.

Gelukkig zond God Moon in de wereld om de harmonie te herstellen. In 1992 was hij er zeker van dat hij de nieuwe Messias was. Van hem moet alles zich met alles verenigen, alle wereldgodsdiensten en – gelukkig – ook wij goddelozen kunnen meedoen voordat het einde der

tijden aanbreekt. De huwelijken tussen partners uit verschillende uithoeken van de aarde dienen hetzelfde doel, dat van universele vereniging.

Reactionair als iedere religie

Het behoeft geen betoog dat de centrale plaats die de 'Moonies' aan het huwelijk toekennen, betekent dat ongetrouwd blijven en het homohuwelijk uit den boze zijn. Ook seks buiten het huwelijk is taboe – Moon is zelf vreemdgegaan, maar volgens de trouwe Ware Moeder diende dat een goddelijk doel. Evenzeer was te verwachten dat Moon, toen hij zich in de VS had gevestigd, conservatieven als Reagan en de Bushes steunde. Hij

verdedigde Nixon in het Watergate-schandaal. Allerlei politici lieten zich voor Moons karretje spannen, misleid door diens vredesstreven. Zelfs Dries van Agt trapte erin.

Moon werd in de VS steenrijk, natuurlijk ook door belasting te ontduiken. Hij werd daarvoor in 1982 veroordeeld tot 13 maanden gevangenis. Er deed zich toen een veelzeggend verschijnsel voor: de Amerikaanse Raad van Kerken sprak zijn steun voor hem uit omdat de vrijheid van godsdienst in het geding zou zijn. Normaal verketteren kerken, maar als het om hun collectieve voorrechten gaat, maken ze één front. Deze solidariteit kennen we ook in Nederland: islamitische scholen kunnen niet verhinderd worden, want dan staan alle confessionele scholen op de tocht. Jongensbesnijdenis verbieden zou het einde betekenen van de vrijheid van godsdienst, d.w.z. de vrijheid om onder het mom van religie mensenrechten te schenden.

Zo is de kerk van de Moonies een onthullend geval van wat godsdienst vermag. Weer haal ik het woord van Lucretius (eerste eeuw vC) aan: 'Tot zoveel kwaad vermocht religie aan te zetten.'

Open brief aan een klimaatscepticus

Floris van den Berg

Beste P.,

Net als jij ben ik geen klimaatwetenschapper en heb ik geen expertise in wetenschapsgebieden die het klimaat betreffen. Ik ben zelfs helemaal geen wetenschapper, maar een filosoof met milieufilosofie als specialisatie. Ik werk bij een departement voor duurzame ontwikkeling aan de universiteit, waarbij het uitgangspunt is dat er sprake is van antropogene klimaatverandering en dat daar urgent iets aan gedaan moet worden. Als dat uitgangspunt fout zou blijken te zijn, vervalt alles waar wij mee bezig zijn.

Het is als met theologie: als God niet bestaat, is de hele onderneming waardeloos. Je moet dus wel heel zeker zijn van je zaak. De biologie gaat uit van de waarheid van de evolutietheorie. Als zou blijken dat het scheppingsverhaal van de Bijbel letterlijk waar is, dan vervalt daarmee het fundament van niet alleen de biologie, maar ook van de geologie en de paleontologie.

Waarom is klimaatwetenschap dan anders dan theologie?, zo kun je je afvragen. Om dezelfde reden dat evolutiebiologie anders is dan creationisme (*'creation science'*). Het grote verschil is dat er voor wetenschappelijke claims empirisch bewijs is, dat door iedere wetenschapper kan worden geverifieerd. Voor de theorie van de evolutie is een overdonderende hoeveelheid bewijs. Desalniettemin zijn er wetenschappers – zelfs briljante wetenschappers zoals de Nederlandse Spinozaprijswinnaar Cees Dekker – die de theorie van de evolutie niet aanvaarden, maar daarmee is de evolutietheorie niet weerlegd. Antropogene klimaatverandering is als evolutietheorie, er is een grote

hoeveelheid bewijs voor, maar er zijn wetenschappers die hardnekkig blijven ontkennen.

Om te begrijpen waarom het anno nu rationeel is om wetenschappelijke consensus over antropogene klimaatverandering te aanvaarden, is een excursie in de wetenschapsfilosofie noodzakelijk. Het aanvaarden van wetenschappelijke autoriteit is geen vorm van de autoriteitsdrogreden, zoals bij het aanvaarden van uitspraken van de paus die gelden als onfeilbaar. Zijn uitspraken zijn dogmatisch en staan niet open voor kritische toetsing. Bij

het aanvaarden van wetenschappelijke autoriteit gaat het niet om de uitspraken van een bepaald persoon, maar om getoetste kennisclaims waarvoor empirisch bewijs is.

Wetenschap is een collectieve kenmethode. Wetenschap is de beste manier die de mensheid heeft om tot kennis te komen. Wetenschap is gebaseerd op empirische en verifieerbare claims die open staan voor kritiek en weerlegging. De methode om dat te bewerkstelligen is door zogenaamde *peer review*, waarbij wetenschappers hun bevindingen pas publiceren nadat deze kritisch zijn bekeken door (anonieme) experts. Dan wordt het paper gepubliceerd, maar kritiek blijft altijd mogelijk. Andere onderzoekers kunnen hun kritiek publiceren als daar goede gronden (dat wil zeggen: bewijzen) voor zijn. Wetenschap is derhalve zelfcorrectief. Om nogmaals de vergelijking te maken met de evolutietheorie, er zijn ontelbare papers die bewijs leveren voor de theorie van evolutie, terwijl er geen papers in academische tijdschriften verschijnen die met gedegen bewijs de *creation science* onderbouwen.

Het is derhalve rationeel om wetenschappelijke consensus te volgen. Het is, in theorie, nog steeds mogelijk dat de wetenschap ernaast zit, maar dan nog is het rationeel om de best mogelijke kennismethode te volgen. Wetenschap is een menselijke activiteit en derhalve niet optimaal. Wetenschap is feilbaar. De wetenschappelijke praktijk is niet ideaal, maar het is de beste kenmethode die we hebben. Frauderende wetenschappers worden er uitgegooid; papers die incorrect blijken worden teruggetrokken, de consensus wordt bijgesteld op basis van nieuw bewijs (zo is Pluto volgens astronomische definities nu geen planeet meer, maar een planetoïde), achterhaalde theorieën verdwijnen

van universiteiten, zoals marxisme, psychoanalyse en theologie. Het wetenschappelijke bewijs voor door mensen veroorzaakte klimaatverandering is overtuigend en overweldigend. De data komen van verschillende vakgebieden, zoals geologie, fysische geografie, meteorologie en klimaatwetenschap.

Klimaatseptici en -ontkenners zijn er in vele soorten. Hieronder een indeling van uitspraken van klimaatontkenners en klimaatseptici in de meest voorkomende onderscheidingen.

- Er zijn geen milieuproblemen.
- Er is geen klimaatprobleem / er is geen opwarming van de aarde.
- Er is onzekerheid over of er opwarming van de aarde is.
- Er is opwarming, maar de rol van de mens daarin is beperkt.
- Er is opwarming en dat heeft vooral voordelen.
- De maatregelen die worden genomen om opwarming tegen te gaan zijn ineffectief/geldverspilling.

Er zijn wetenschappers (zoals geoloog Salomon Kroonenberg en natuurkundige Freeman Dyson en Kees de Lange) die twijfels hebben over de menselijke factor bij klimaatopwarming. Zij betogen dat hun meningen niet of niet genoeg naar voren komen in de *mainstream media* (MSM). Volgens mij valt dat wel mee. Kroonenberg en Dyson zijn gemakkelijk op internet te vinden en zijn ook bij het brede publiek enigszins bekend. Er zijn de afgelopen jaren tal van debatten over het onderwerp in de MSM verschenen. De boeken van sceptici (zoals van Kroonenberg en Marcel Crok) worden gepubliceerd en krijgen aandacht. Het punt is echter dat de MSM geen aandacht hoeven te geven en in ieder geval niet hoeven blijven geven aan wetenschappers die de wetenschappelijke consensus bestrijden. Net zoals er in de MSM ook niet steeds aandacht besteed hoeft te worden aan mensen die de evolutietheorie niet aanvaarden. De MSM behoren het publiek eerlijke informatie te verschaffen op basis van de beste beschikbare kennis. Die beste beschikbare kennis is de wetenschappelijke consensus.

Voorts zijn er wetenschappers die betogen dat het klimaat altijd onderhevig is aan verandering, want we hebben ook ijstijden gekend. Dat klopt. Het klimaat verandert. Er is nu echter iets anders aan de hand. Ten eerste verandert het klimaat nu buitengewoon snel en ten tweede wordt dit door mensen veroorzaakt. Daarin zit hem de crux: wij mensen zijn verantwoordelijk voor klimaatverandering die ertoe leidt dat de aarde veel minder goed leefbaar wordt voor een heleboel soorten, inclusief de mens.

Je schrijft dat in Katwijk op het strand een 'monument' staat dat aangeeft hoe hoog de zeespiegel daar ooit stond. Door stormen kan de waterspiegel enorm stijgen. Wat er door klimaatverandering gebeurt, is dat de frequentie en intensiteit van stormen toe zal nemen en dat er meer zeewater komt door het smelten van het landijs. De

weerrecords worden wereldwijd in rap tempo verbroken. Er zullen snel nieuwe monumenten bijkomen.

Je schrijft verder dat de toon van klimaatwaarschuwers en het monddood maken van tegenstemmen jou een deuk geeft in jouw vertrouwen over de wetenschappelijkheid van zulke akkoorden als Parijs. Dit zijn twee argumenten. Ten eerste de toon van wat jij noemt klimaatwaarschuwers. Er zijn vele klimaatwaarschuwers met vele tonen en strategieën. Ik neem aan dat jij luidruchtige protesten in gedachten hebt zoals die in de MSM langskomen. Maar jij weet ook dat de toon van een uitspraak niets te maken heeft met de juistheid van de inhoud ervan. De juistheid van een positie hangt niet af van de mate waarin een persoon zijn emoties kan beteugelen. Met dat monddood maken valt het, zoals ik heb betoogd, reuze mee.

Je vervolgt: “En of dat CO₂ gedoe klopt, ik vraag het me af. Ik dacht dat voor het leven op de aarde CO₂ nodig was.” Dat laatste klopt: CO₂ is noodzakelijk voor leven op aarde. Maar te veel CO₂ is desastreus. Het gaat om de *hoeveelheid* CO₂ in de atmosfeer. Als er meer broeikasgassen als CO₂ en andere broeikasgassen zoals methaan in de atmosfeer komen, leidt dat tot een opwarming van de aarde en die opwarming leidt ertoe dat het stabiele ecosysteem van de planeet wordt verstoord waardoor het klimaat verandert.

Je schrijft: “Wij moeten nu ineens van het gas af. Als er enig effect op het klimaat is, zal dat straks komen doordat andere landen juist massaal van kolen en bruinkool overstappen op het gas. Het lijkt mij allemaal irrationeel en lobby’s van politici.” Er zijn twee redenen waarom we van gas af moeten. Ten eerste omdat bij het verbranden van gas ook CO₂ vrijkomt – al is het minder dan bij het verbranden van kolen en olie. We moeten niet alleen van het gas af, maar van *alle* fossiele brandstoffen. De tweede reden is dat de gaswinning in Nederland leidt tot aardbevingen, waardoor de bewoonbaarheid van de provincie Groningen in gevaar komt. Merk op dat je nu een argument gebruikt dat ervan uitgaat dat het verbranden van fossiele brandstoffen problematisch is. Het is niet logisch om twee tegenstrijdige argumenten in te brengen.

Je schrijft: “In *de Telegraaf* van 15 september 2018 staat een verslag over filmmaker Marijn Poels die de kritische documentaire *The Uncertainty Has Settled* maakte over de klimaathype, en nu wordt hij geweerd. Zijn mening mocht niet, want zijn film zou het verzet tegen windmolens kunnen doen aanzwellen. We horen praktisch niets over de nadelen van windmolens, zoals al die dode vogels die ik zag fietsend van Urk naar Lemmer.” De vogels die het slachtoffer worden van windmolens krijgen wel degelijk aandacht in onderzoek. Zo worden windmolens buiten trekvogelroutes geplaatst. Maar inderdaad, het is zielig voor de vogels. Maar het is een afweging: óf een stel dode vogels óf een ecosysteem waar er voor de meeste vogels en veel andere soorten helemaal geen bestaansmogelijkheid is. Het gaat om een kwestie van perspectief. (Wie echt bezorgd is om vogels kan zich trouwens beter druk maken

over huiskatten die voor een veel grotere slacht onder de vogels zorgen).

Tot slot schrijf je: “Wat kunnen we sowieso wetenschappelijk zeggen over de menselijke invloed op de toekomst van het klimaat? Begint dat niet op een apocalyptische (klimaat/eindtijd)religie te lijken?” Dat is precies wat klimaatwetenschappers onderzoeken van wie de kennis is bijeengebracht in onder andere de IPCC-rapporten: er is sinds de industriële revolutie, toen de mens op grote schaal fossiele brandstoffen is gaan verbranden, een toenemende invloed van de mens op het klimaat waarneembaar. Inderdaad, de boodschap van het IPCC is apocalyptisch: als er een opwarming van de aarde van meer dan twee graden zal plaatsvinden, dan zal het klimaat en daarmee het ecosysteem op zodanige manier veranderen dat het een grotendeels onleefbare planeet wordt –voor veel flora en fauna zoals die er thans is. Het verschil met de talloze apocalyptische profetieën uit het verleden is dat deze voorspelling gebaseerd is op wetenschappelijk onderzoek. Religie betekent het aanvaarden van kennisclaims waarvoor geen goed bewijs is. Het aanvaarden van wetenschappelijk consensus is geen religie, want er is goed bewijs.

Klimaatскеpticisme heeft doorgaans weinig met wetenschap te maken, maar meer met ideologie. Klimaatскеpticisme is vooral aan de rechterkant van het politieke spectrum te vinden.

Tegen beter weten in hoop ik dat mijn uiteenzetting je zal doen inzien dat de klimaatcrisis een kwestie van leven en dood is en dat we alles op alles moeten zetten om binnen de twee graden opwarming te blijven.

De bekering en ontkering van Jason Walters

Jan Willem Nienhuys

Elke georganiseerde religie is een samenraapsel van praktijken rond een onzinnig idee. In de loop der jaren hebben de organisatoren de beste praktijken samengevoegd die die religie en dus hun baan in stand houden. In het verhaal van Jason Walters zie je hoe de uitwerking is op de individuele gelovige.

Jason Walters (Amersfoort, 6 maart 1985) werd rond zijn twaalfde bekeerd tot de islam, werd lid van de Hofstadgroep, en kreeg 13 jaar cel voor het gooien van een granaat naar een arrestatieteam. In de gevangenis viel hij van zijn geloof. In een interview met *de Volkskrant* (29 september 2018) beschrijft hij zijn bekering en ook zijn ontkering.

Rusteloos

Jason was kind van een Amerikaanse militair en een Nederlandse moeder. Toen zijn ouders scheidden, kwamen hij, zijn broer Jermaine en hun vader in een migrantenwijk in Veenendaal te wonen. Door het vele contact met Marokkaanse vrienden werd hij bekeerd toen hij een jaar of 12, 13 was. Daarvoor was hij al rusteloos. Hij wilde weten wat God van hem verlangde. Maar de christelijke kerk waar hij dat vroeg was al min of meer gesecculariseerd. Hij kreeg een vaag antwoord. Dat luidde ongeveer: 'Dat moet je in je hart zoeken.' Het is niet duidelijk wie hem dat vertelde: de dominee of een leerkracht op zijn christelijke basisschool of misschien zijn vader wel. Hij beschrijft de christelijke kerken als donker en afstandelijk, terwijl de moskee levendig en warm was en de gelovigen schouder aan schouder stonden. Kennelijk was de christelijke kerk ook nog doods, leeg en koud, wat gezien de leegloop van de traditionele kerken in Nederland niet hoeft te verwonderen. Bij de pinkstergemeenten gaat het heel wat enthousiaster toe.

Dit is een eerste punt waarmee een religie werft: een warme sfeer. Dat is natuurlijk niet iets specifiek godsdienstigs, want in het gewone leven is sfeer ook belangrijk. Ik vind het vreemd te lezen dat een basisschoolleerling al existentiële vragen heeft. Zulke vragen gaan doorgaans over ziekte, leed, tegenslag en dood. Jason lijkt hier iets weg te laten, maar het is goed voorstelbaar dat 'zoek in je hart' eigenlijk betekent 'God bestaat helemaal niet joh, en je moet zelf maar bedenken hoe je geluk in je leven moet vinden' en dat Jason dat niet heeft opgepikt.

Radicalisering

Jason zegt dat de islam simpel en helder is: alles staat in de Koran en dat is het woord van God. Dat gaf hem meer vastigheid. Historisch is de islam een christelijke sekte en

de aantrekkingskracht was altijd al de eenvoud van het geloof.

De aanslag op 11 september 2001 kwam toen hij 16 was en in 4 vwo zat. Het voelde alsof hij toen moest kiezen. Hij ging meer lezen over zijn geloof, en daar komen we bij een volgend item dat een religie aantrekkelijk maakt: theorie. Wil religie ook aantrekkelijk zijn voor mensen die doorgeleerd hebben, dan moet er theologie zijn: gecompliceerde theorie over het absurde. Die is er om mensen die geïnteresseerd zijn in kennis en studeren en argumenteren bij de club te houden.

Jason noemt nog iets dat voor hem belangrijk was, namelijk wonderen. In zijn geval was dat het wonder van de Afghanen die de Sovjets versloegen. Hij hoorde de wonderen vertellen door anderen, die zullen de verhalen wellicht hebben aangedikt. Wonderverhalen zijn behoorlijk wervend. Ze moeten dan wel de emotie aanspreken. Een goed functionerende gezondheidszorg of de detectie van zwaartekrachtgolven, en zelfs 'gewone' elektriciteit en een pasgeboren baby zijn ook wonderen, maar dat voelt toch anders. Misschien is het een idee voor vrijdenkers: technologische vooruitgang afschilderen als een wonder waaraan je zelf kunt meewerken.

Jason radicaliseerde steeds verder: 'Elke vorm van autoriteit naast God moest actief verworpen worden. ... Je streeft naar onvoorwaardelijke overgave aan God in een islamitische wereld waar de sharia geldt.'

Van een afstand bekeken zien we iemand die – om redenen die we niet kennen – hunkerde naar een autoriteit die hem met gezag vertelde wat hij moest doen. We zien iemand met een sterk 'volg de leider'-instinct, die vervolgens valt voor een religie die hem juist dat biedt, tezamen met een gevoel van menselijke warmte en gezamenlijkheid. Je zou bijna denken dat het een kwestie van toeval was dat hij voor religie koos, hij had ook lid kunnen worden van een koorvereniging met een veeleisende en enthousiasmerende dirigent.

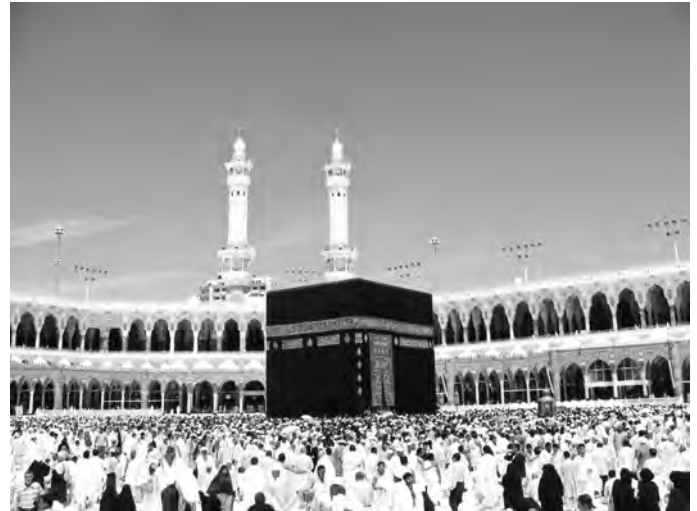
Ontkering

Jason beschrijft ook zijn ontkering. Op de Terroristische Afdeling in Vught was er gelegenheid om te studeren. Aanvankelijk was die studie gericht op nog verdere verdieping van het geloof. Hij ving echter ook het idee op dat alle moderne wetenschap in de Koran staat. Maar dat pakte verkeerd uit. Zijn aardbevingen nou een gevolg van plaattektoniek of straffen van God? Ik vind Jasons twijfels vreemd. Die plaattektoniek had hij toch gewoon op het vwo geleerd?

Het idee van goddelijke straf, althans kwaadaardige handelingen van onzichtbare machten, komt in tal van religies voor, het is de oerverklaring die religieuze leiders klaar hebben liggen voor allerlei soort ellende die mensen overkomt. Het christendom heeft daar een extra akelige draai bij bedacht: om de beledigde God te kalmeren is een offer nodig, en het enige offer dat werkelijk helpt is een mensenoffer, namelijk van Jezus. Het martelwerktuig waarmee dat gebeurde is het hoofdsymbool van die religie. Weerzinwekkend. Het kan natuurlijk nóg erger: de Azteken meenden dat er dagelijks een mensenoffer nodig was om te zorgen dat de zon op bleef komen. De islam was een verbetering van het christendom in zoverre dat deze absurde zoendoodtheorie afgeschaft werd.

Merkwaardig genoeg kwam volgens Jason zijn ware ontkering door het lezen van *De Staat* van Plato. Ik heb nooit de puf gehad dat in zijn geheel te lezen. Het is een discussie waarin Socrates alsmaar oreert en zijn zogenaamde gesprekspartners voornamelijk 'jazeker' en 'inderdaad' zeggen. Het is best mogelijk dat het vrijwel integraal door Plato zelf verzonnen is. Het geheel is een lofzang op een staat die door 'de besten' (vandaar aristocratie) geregeerd wordt, en die gedomineerd wordt door soldaat-filosofen die het product van een eugenetisch fokprogramma zijn. Waarom soldaten? Omdat het vanzelf spreekt dat een groeiende staat de buurstaten wil bezetten voor meer *Lebensraum*. Een blauwdruk voor fascisme dus en zeer populair bij islamitische radicalen. Jason las het wel zevenmaal. Wat hem speciaal boeide is dat er gediscussieerd wordt door Socrates en Co, en dat ze zonder op het gezag van autoriteiten te vertrouwen al discussiërend tot de juiste conclusies kwamen. Hij beschrijft dat zijn ontkering tamelijk snel verliep, 'alsof ik met een smak op een blok beton stortte'.

Jason ontdekte dat de Koran de onwetendheid en vooroordelen van het jaar 600 weerspiegelde. Voor zijn ontkering meende hij dat homoseksualiteit verboden was en dat homoseksuelen van hoge gebouwen gegooid moesten worden (daar staat volgens mij niets over in de Koran). Maar na zijn ontkering vond hij dat anderen vrij moesten zijn te houden van wie ze willen.

Humanistisch inzicht

Het lijkt me dat de ontkering in dit geval is geschied doordat het geloof geen intellectuele bevrediging meer bood. In het verhaal van Jason Walters vind ik niets van een fundamenteel inzicht dat geweld verkeerd was. De wonderverhalen over de Afghaanse strijd worden niet geflankeerd door enig besef dat de islam daar streed voor het behoud van vrouwenonderdrukking en feodale verhoudingen. Bij zijn retrospectieve beschrijving van de discussies binnen de Hofstadgroep is geen enkele kanttekening bij de wens martelaar te worden of de discussies over verschillende gewelddadige strategieën. Het woord islam betekent onderwerping (aan God) of overgave of vrede, en dat is nogal direct in tegenspraak met al dat islamitisch geweld, en zeker met door de islam geïnspireerde terreuracties.

Veel religies worden fysiek gewelddadig zo gauw ze politieke macht hebben. Dat lijkt haast wel een onontkoombaar gevolg van het feit dat ze in hun kern gewoon onzin zijn. Die onzin kan blijken door strijdigheid met de gegevens van de moderne wetenschap. Het is goed dat die strijdigheid leidt tot ontkering, maar het is beter dat die ontkering in wezen een bekering is, namelijk tot een humanistisch inzicht in hoe de maatschappij hoort te functioneren, met bijkomend effect dat een religie die grossiert in geweld, op grond daarvan alleen al moreel verwerpelijk is.

RoboCop

The American Jesus

Maarten Gorter

Ik zal het nooit vergeten, in het jaar 2007 kocht ik de film *RoboCop*. Toen ik de DVD afspeelde kreeg ik twee opties “Gecensureerd” of “Ongecensureerd”. Als 13-jarige koos ik natuurlijk stoer voor de ongecensureerde versie. Ik vond de film fantastisch, de hoofdrolspeler was een cyborg: half mens/half machine, die alle criminele bendes oprolde in Detroit. Toen de film afgelopen was vond ik de “execution scene” en vooral de beruchte “toxic waste scene” toch wel een beetje eng. Had ik nou toch maar die verdomde gecensureerde versie gekeken! Toen ik ouder was ging ik de film nog een keer kijken en zag ik een parallel tussen RoboCop en Jezus Christus. Toen begreep ik het pas, *RoboCop is de Amerikaanse Jezus!*

RoboCop, een on-Amerikaanse film

Toen de Nederlandse regisseur Paul Verhoeven in 1987 met zijn eerste Amerikaanse kaskraker kwam: RoboCop, zorgde dat voor heel wat opschudding. Het extreem grove taalgebruik, het in beeld brengen van executies, het tonen van drugsgebruik en naaktheid zorgden voor heel wat opschudding in de VS. De film moest maar liefst 11 keer(!) opnieuw gecensureerd worden om de beruchte X-rating¹ te vermijden. De meeste bioscopen en videotheken willen namelijk geen X-rated films draaien/verkoop anders kom je op de “zwarte lijst” van machtige christelijke kerken en christelijke lobbies als “christen-onvriendelijke zaak”.

De film speelt in wat wordt genoemd een ‘dystopische toekomst’, maar dateert – zoals gezegd – van 1987, toen Amerika onder President Ronald Reagan een ware obsessie had met het neoliberalisme. Alles moest maar geprivatiseerd en gedereguleerd worden. Dit is duidelijk terug te zien in de film, de burgemeester van Detroit sluit een deal met de megacorporatie Omni Consumer Products (OCP), die trouwens al bijna de hele stad in handen had. De deal zorgt ervoor dat OCP volledige controle krijgt over het politieapparaat van Detroit. In ruil hiervoor zal OCP een utopische stad bouwen, Delta City genaamd. Dit zal twee miljoen banen opleveren. De opvatting dat de politie geprivatiseerd moest worden was trouwens geen ongebruikelijke

mening in Amerika. Zo steunde de populaire Amerikaanse politicus Ron Paul, die in 1987 bekend maakte dat hij president van Amerika wilde worden, ook de privatisering van de politie. Detroit, ooit *de* autostad van Amerika, waar miljoenen Amerikanen in de auto-industrie werkten, is halverwege de jaren tachtig echter volledig verpauperd. Dit is ook duidelijk te zien in de film. De armoede is groot, er is veel werkloosheid, de stad is smerig

en wordt geterroriseerd door bendes. In de film probeert OCP met een oplossing te komen voor de op hol geslagen misdaad. OCP – die vooral handelt in computers, robots en militaire wapens – komt met een volledig bewapende robot genaamd ED-209 om de bendes aan te pakken. Tijdens een test van ED-209 komt echter een onschuldige om het leven en het plan dat “grote militaire ambities had” wordt aan de kant geschoven. Er moet een menselijke robot komen die mensen beter begrijpt dan een robot van louter draden en schroeven. Nadat modelvader en ook nog eens politieagent Alex Murphy² door de bende van Clarence Boddicker is overmeesterd en met kogels doorzeefd³ wordt hij met spoed naar het ziekenhuis gebracht. Hij valt niet meer te redden m  r zijn lichaam kan wel gebruikt worden voor de ambitie

van OCP om een menselijke robot te maken. OCP beslist uiteindelijk dat zijn lichaam in een nieuwe machine geplaatst moet worden. OCP heeft wat ze willen: een robot die ook menselijk is, een cyborg dus.

De cyborg krijgt de naam RoboCop en verklaart de oorlog aan de bendes, corrupte ambtenaren en hooligans die de stad verkwanselen. RoboCop weet echter niet dat in het geheim de grootste criminele bende van Detroit de corrupte Raad van Bestuur van de OCP is...

RoboCop & Jezus Christus

Zoals al in mijn intro vermeld, is RoboCop de Amerikaanse variant van Jezus. In de film is een aantal vergelijkingen te vinden tussen RoboCop en Jezus. Als eerste het hoofdpersonage, Alex Murphy, die zoveel opoffert voor anderen,

² De naam Murphy is een verwijzing naar de wet van Murphy: alles wat fout kan gaan, zal fout gaan.

³ Dit is de bekende “execution scene” waar ik het in de intro over had.

¹ Vergelijkbaar in Nederland met 18+

Dick Jones en de ED-209 robot

hij heeft een hoge intelligentie maar toch kiest hij ervoor om politieagent te zijn in het meest gevaarlijke district van Detroit. Dit moet hij uiteindelijk met de dood bekopen, de wrede executie van Murphy staat symbool voor de kruisiging van Jezus. Murphy's verrijzenis uit de dood doordat hij in de machine wordt geplaatst is uiteraard een vergelijking met de opstanding van Jezus.¹ Iets wat misschien nog wel het meest opvalt is de scène waarin Robocop over het water loopt. Hij wordt ook op het eind van de film met een speer in zijn borst gestoken. RoboCop wordt door de burgers van Detroit als een messias gezien, hij zou hen eindelijk verlossen van de bendes en OCP zou hun een "koninkrijk" schenken waarin de arbeiders een goede baan zouden krijgen en een fatsoenlijk leven kunnen leiden.

Net als Jezus wordt RoboCop ook verraden. Als RoboCop uiteindelijk Clarence Boddicker arresteert, vertelt deze RoboCop dat hij in het geheim werkt voor de Senior President van OCP Dick Jones. Jones kan zowel Judas als Satan verbeelden. De overeenkomst met Judas is dat hij RoboCop verraadt. Jones had namelijk veel liever de ED-209 in massaproductie gezien omdat hij daar een financieel belang bij had. RoboCop krijgt hierdoor OCP en de bendes tegen zich, zoals Jezus zowel de Romeinen als het joodse establishment tegen zich kreeg. Jones geeft Boddicker de opdracht om RoboCop te executeren. Bij Boddicker zien we overduidelijk een overkomst met Pontius Pilatus. Jones kan echter ook Satan zijn want hij wil de CEO van OCP – die louter bekend staat in de film als The Old Man – afzetten. The Old Man neemt de rol van God aan als "Schepper van OCP" die de mensheid een "paradijs belooft" als iedereen zijn wet volgt. Jones rebelleert net zoals Satan tegen The Old Man, oftewel tegen God. The Old Man ontslaat uiteindelijk ook Jones als hij achter zijn rebellie komt en RoboCop schiet hem uit het raam en hij valt honderden meters naar beneden. Dit is weer een verwijzing naar de verbanning van Satan uit de hemel en de uiteindelijke strijd tussen Jezus en Satan tijdens de armageddon. Op het einde van de film zien we ook nog

een verwijzing naar de rol van God als de vader van Jezus in de laatste zin van de film als The Old Man tegen RoboCop zegt: "Nice shooting son; what's your name?"

Paul Verhoeven

De regisseur van RoboCop is de Nederlandse atheïst Paul Verhoeven ▼ (1938). Hij heeft al zijn hele leven een fascinatie gehad voor de historische Jezus. Paul Verhoeven heeft ook in een interview met MTV in 2010 gezegd dat RoboCop gebaseerd is op Jezus Christus en dat hij hem heeft "geamerikaniseerd". Bij veel films van Verhoeven zijn trouwens overeenkomsten te zien tussen Jezus en het hoofdpersonage. Paul Verhoeven is ook lid van het vrijzinnige Jesus Seminar. Dit is een vereniging van wetenschappers, theologen, exegeten en leken die tweemaal per jaar bij elkaar komen om te bepalen wat volgens hun in de evangeliën werkelijk op Jezus betrekking heeft en wat niet. Verhoeven heeft in 2008 ook een biografie over Jezus geschreven waarin hij nogal controversiële stellingen inneemt². Volgens hem zou de heilige maagd Maria verkracht zijn door een Romeinse soldaat en niet als maagd zwanger geraakt zijn. Verhoeven verwerpt alle onnatuurlijke verschijnselen in de bijbel en ziet de evangeliën louter als een metafoer.

Ik vind dat Paul Verhoeven als een echte vrijdenker de ware rol van Jezus probeert te onderzoeken en onpopulaire stellingen in durft te nemen zoals o.a over de zwangerschap van Maria. Ik heb ook kritiek op Verhoeven, hij ziet Jezus te veel als een soort Che Guevara die tegen het kapitaal vecht. Dat deze opvatting zelfs gevaarlijk kan zijn, hebben we in Zuid-Amerika gezien, waar de "socialistische" interpretatie van de bijbel tot terrorisme geleid heeft. Ook schiet Verhoeven volgens mij te ver door in de vergelijking van Jezus' opvattingen met de anti-nationalistische boodschap in zijn films. Jezus is volgens Verhoeven een "internationalist" omdat hij een koninkrijk op aarde wilde stichten voor alle mensen ongeacht afkomst. Dit vind ik niet vrijdenkend, maar eerder dogmatisch. Ook vind ik dat hij niet genoeg kritiek geeft op de gevaarlijke ideeën die Jezus en zijn apostelen verkondigen zoals: "Denk niet dat ik gekomen ben om op aarde vrede te brengen. Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard"³ of "Slaven gehoorzaam uw aardse meester zoals u Christus gehoorzaamt"⁴ en misschien wel de ergste: "Doch deze mijn vijanden die niet

¹ Anton van Hooff toont in zijn artikel: "Dood waar is je prikkel?" (zie pag. 16) goed aan hoe onbetrouwbaar het verhaal omtrent de opstanding van Jezus is, vooral als het over het aantal getuigen gaat.

² Jezus van Nazaret, 2008, ISBN: 9789029078917

³ Matteüs 10:34

⁴ Efeziërs 6:5

RoboCop loopt over het water

hebben gewild dat ik over hen koning zoude zijn breng ze hier, en slaat ze hier voor mij dood.”¹

Conclusie

Paul Verhoeven is absoluut een vrijdenker, maar wel af en toe met wat gebreken, het schijnt trouwens in vrijdenkerskringen wel vaker voor te komen dat een vrijdenker opmerkelijke opvattingen heeft over Jezus. Paul Verhoeven heeft absoluut een meesterwerk gemaakt met zijn film RoboCop. Het is ook zeker een film die aanzet tot vrijdenken. Thema's die voorkomen in de film zijn: invloed van de media, gentrificatie, corruptie, autoritarisme, hebzucht, kapitalisme, identiteit, privatisering, dystopie en de menselijke natuur. Al deze thema's spelen ook nu anno 2018 weer. Ik vind het absoluut noodzakelijk dat deze film weer goed *in the picture* komt zodat we de waarschuwingen die Verhoeven al in de jaren tachtig gaf nu dan eindelijk op tijd opmerken.

¹ Lucas 19:27

Dus God bestaat...

In de NRC van 13 oktober stond een essay afgedrukt van René van Woudenberg met de (door de NRC-redactie bedachte) kop 'God bestaat, er is bewijs.' Vrijdenker-redacteuren Anton van Hooff en René van Elst hebben reacties op dat stuk aan de NRC gestuurd, die niet geplaatst zijn. Deze reacties, op details aangepast voor dit blad, kunt u hierna lezen.

Het essay van Van Woudenberg vindt u hier:

<https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/12/god-bestaat-er-is-bewijs-a2417770>

Wél door de NRC geplaatste ingezonden brieven, o.a. van Nico Krijn, vindt u hier:

<https://www.nrc.nl/handelsblad/2018/10/16/#116>

De NRC-redactie verwacht op dit onderwerp terug te komen:

<https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/20/inbox-van-de-redactie-a2681807#/handelsblad/2018/10/20/#202>

Een reactie in essayvorm van Maarten Boudry, 'De sluipmoord op God' is hier te lezen:

<https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/19/de-sluipmoord-op-god-a2676191>

Deze links zijn gecontroleerd op 22 oktober.

Redactie

En toch bestaat God!

Het middeleeuwse godsbewijs van een VU-hoogleraar

Anton van Hooff

‘Is er in de wetenschap ruimte voor God?’ Dit was het thema van de essaywedstrijd die de Koninklijke Hollandse Maatschappij der Wetenschappen uitschreef.

Gebouw van de KHMW in Haarlem

René van Woudenberg, hoogleraar aan de VU, behaalde met het opstel, in de NRC van 13 oktober afgedrukt onder de titel ‘God bestaat, er is bewijs’, de overwinning.¹ Men vraagt zich af wat de kwaliteit van de andere inzendingen was, als dit stuk erboven uitstak. Er werden twee dagen later enkele lezersreacties in de krant afgedrukt. Zij reageerden slechts op losse aanvechtbare punten van het betoog, dat merkwaardig middeleeuws aandoet. Fris van de lever schreef ik deze volledige analyse, die niet de moeite van het publiceren waard werd geacht. Hieronder een bewerkte versie, waarin ik enkele opmerkingen van Jan Willem Nienhuys heb verwerkt.

Van Woudenberg begint met enkele inleidende vaststellingen. Er is in elk geval ruimte voor godsdienstwetenschap. Natuurlijk blijft het fascinerend hoe mensen zich laten inpakken door heilige boeken en goeroes, zoals Lou de Palingboer, Sun Myung Moon, Mohammed en Jezus van Nazareth.

Dan wijst de auteur erop dat het academisch bedrijf pseudoreligieuze rituelen kent. Hierbij is te denken aan de zestiende-eeuwse toga waarin hoogleraren zich bij plechtigheden verkleden. Nou en?

En dan zouden wetenschappelijke grootheden als Newton, Darwin en Einstein een verering genieten als van heiligen. Bovendien waren ze gelovig, Einstein wel Spinozistisch, een kwalificatie waarop overigens af te dingen valt.

¹. Opinie en Debat van NRC 13/10, p. 5; op het internet: <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/10/12/god-bestaat-er-is-bewijs-a2417770>

Interessanter vindt de VU-hoogleraar, leider van het Abraham Kuyper Centrum voor Wetenschap en Religie, dat ongeveer 50% van alle nu levende wetenschappers gelovig zegt te zijn. We zullen maar niet gaan stoeien over cijfers. Volgens onderzoek van het (orthodox christelijke) Forum Christendom en Wetenschap, dat optrad op de Vrijdenkersdag van 30 juni 2018, verklaart 44% van de Nederlandse hoogleraren atheïst te zijn. Onder de rest zit natuurlijk een menigte agnosten en waarschijnlijk nog meer mensen die het niets kan schelen.

Dan komt Van Woudenberg eindelijk toe aan de vraag: ‘Is er in de wetenschap ruimte voor religie?’ Laten we zijn zeven denkstappen volgen.

1. Wetenschappelijke verklaringen als het heliocentrisme, evolutietheorie en de relativiteitstheorie sluiten het niet-bestaan van God evenmin uit als dat van buitenaards leven.

Heus? Op grond van de nu geldende kennis en inzichten over het heelal en het ontstaan van leven wordt het bestaan van buitenaardse organismen steeds waarschijnlijker. God is daarentegen door de wetenschap steeds meer een ‘zwart gat’ geworden. Hij/zij/het is sinds de ontwikkeling van de wetenschap voortdurend op de terugtocht. Bovendien kan logischerwijs nooit bewezen worden dat iets niet bestaat. Probeer maar eens definitief te bewijzen dat er geen leven op de zon is.

2. Niet te geloven in iets dat niet wetenschappelijk bewezen is, is irrationeel. Ook voor Newton geloofden mensen niet dat voorwerpen omhoog vielen. Waren die dan irrationeel?

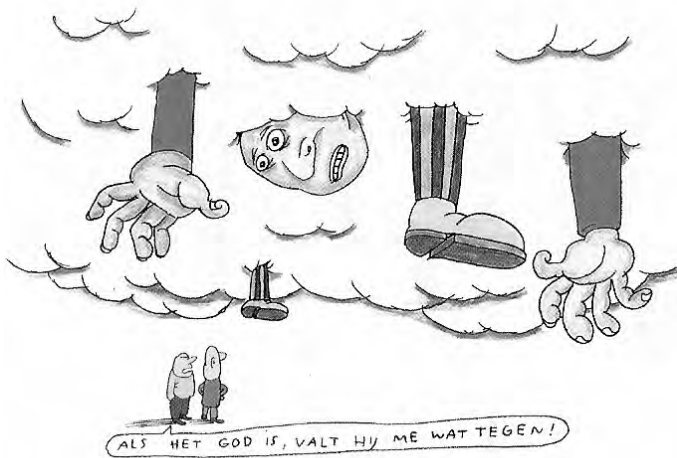
Maar dat was louter ervaringskennis. Het is de verdienste van Galilei dat hij een formule gaf voor het vallen van objecten. Newton generaliseerde het verschijnsel tot een algemeen idee van zwaartekracht van de aarde. Daarmee waren voorspellingen mogelijk over verifieerbare eigenschappen van verschijnselen in het heelal waarvan de ‘protonewtoniërs’ geen benul konden hebben.

Let overigens op het gladde gebruik van ‘geloven’ bij gelovigen. Ze stappen van de betekenis ‘overtuigd zijn op grond van verifieerbare feiten’, *epistèmè* in het Grieks, moeiteloos over op ‘je overgeven aan geopenbaarde waarheid’, *gnosis*.

3. ‘Zo geloven mensen dat liegen moreel verkeerd is net zoals een belofte niet nakomen en nalaten kinderen op te voeden. Maar wetenschap kan ons deze dingen niet vertellen.’

Weer smokkelt Van Woudenberg met de term ‘geloven’. Nu is het zoïets als ‘goed vinden’. Natuurlijk kan de rede wel duidelijk maken waarom deze zeden zinnig zijn,

daarvoor is de methodische rationaliteit van wetenschap niet nodig; het is immers in beredeneerbaar eigenbelang zich aan die normen te houden. Maar redeneren is echt niet nodig; in de menselijke evolutie van samenleven hebben zich normen ontwikkeld. Geschiedwetenschap, sociologie en psychologie kunnen als wetenschappen wel verklaren waarom liegen en ander asociaal gedrag taboe werd.

4. ‘Los daarvan – waarom zou het bestaan van God niet door wetenschappelijk onderzoek aannemelijk kunnen worden gemaakt?’

Simpel antwoord: A. het bestaan van een god is geen plausibele hypothese. B. er is geen wetenschappelijke methode denkbaar waardoor het bestaan van een wezen dat volgens de gelovigen zelf onvatbaar is, kan worden aangetoond.

Van Woudenberg gaat nog een stap verder. Met een ‘simpeler gezegd’ vraagt hij:

5. ‘is er wetenschappelijk bewijs voor het bestaan van een God?’

Hij komt eerst met een ontwijkende manoeuvre: in de wetenschap worden nooit strikte bewijzen geleverd. Het gaat altijd om een mate van plausibiliteit. Alleen wiskunde kan strikt bewijzen dat de wortel uit 2 een rationeel getal is (moet zijn ‘rationaal’). De wortel uit 2 is echter in de fysische wereld niet waarneembaar; wiskunde is abstract methodisch denken, niet het verifiëren van voorspelde verschijnselen.

Na deze vergelijking van appels met peren, die moet bewijzen dat theologie ‘ook maar’ een wetenschap is, wordt het begrip wetenschappelijk bewijs nog verder gerelativeerd:

6. De theorieën van de Big Bang en over het bestaan van elektronen geven de beste verklaring voor de waargenomen verschijnselen, maar die is niet de enige. De alternatieven zijn alleen minder aantrekkelijk.

So what? Als er ‘aantrekkelijker’ verklaringen komen, d.w.z. verklaringen die de verschijnselen beter dekken, is dat vooruitgang in wetenschappelijk inzicht.

Bij fenomenen die zich rationeel laten verklaren, is de theorie God echter uiterst ‘onaantrekkelijk’.

Met een ‘Nu terug naar waar het me om gaat’ komt ten slotte Van Woudenbergs aap uit de mouw.

7. Zijn er verschijnselen die verklaard kunnen worden door het bestaan van een God te postuleren, en zou die verklaring ook de beste verklaring van die verschijnselen kunnen zijn? Ik denk dat dat kan. (deze zin loopt niet lekker) Neem bijvoorbeeld het verschijnsel dat de fysische werkelijkheid grote orde vertoont, dat er wetmatigheden en patronen zijn, op micro-, macro- en mesoniveau.

Dit is dus het Grote Godsbevijs van Van Woudenberg, de orde in de natuur! Maar is die er wel? Bestaat die niet alleen in de ogen van sommige (gelovige) waarnemers? Die hoor je ook beweren dat de mens zo prachtig het midden van alles is – zoals Chris Kruse op de Vrijdenkersdag van 30 juni 2018. In Voltaires Candide prijst Pangloss God omdat-ie de mens zo handig een neus heeft gegeven om de bril een steunpunt te geven. Zo is er altijd wel reden tot tevredenheid over de bestaande ‘orde’.

In de levende natuur zorgt de eeuwigdurende *struggle for life* voor een dynamisch evenwicht; is dat orde? En als die orde er is, waarom zou die nou net uit Gods wil voortkomen?

Wel, omdat Van Woudenbergs God rationeel is. De filosoof-ontoloog kent dus zomaar een eigenschap aan zijn God toe. Hij preekt een nieuwe vorm van Intelligent Design. Nu is God niet de Eerste Beweger of de Grote Planner, maar de Grote Ordebewaker. De onverifieerbare wereldorde is het bewijs van die onverifieerbare eigenschap van God! Een ware wetenschapper die inderdaad meent dat er een orde in de natuur zit, zal echter zeggen dat hij/zij niet of nog niet de verklaring weet. Waar de rationalist die God er gewoon buiten laat en de grenzen van de kennis toegeeft, weet Van Woudenberg al hoe het zit: God is zijn grote Mister X, niet anders dan Die was voor middeleeuwse ‘godgeleerden’.

Christelijke zending in de zaterdagkrant

René van Elst

De Koninklijke Hollandse Maatschappij der Wetenschappen en de NRC hebben in het kader van een jaarlijkse essay-wedstrijd de hoofdprijs toegekend aan een stuk met als titel “God bestaat, er is bewijs,” geschreven door René van Woudenberg [foto hieronder uit NRC], hoogleraar geesteswetenschappen aan de VU (NRC van 13 okt. 2018). Het werd gekozen uit bijna honderd inzendingen. Ik neem aan dat menige lezer met de ogen heeft geknipperd, gezien het bij uitstek onwetenschappelijk karakter van dit essay.

De vraag van de wedstrijdleiding was “Is er in de wetenschap ruimte voor religie?” Van Woudenberg stelt terecht vast dat aan die vraag verschillende betekenissen kunnen worden gehecht. Op varianten daarvan geeft hij in eerste instantie redelijke – trouwens ook zeer voor de hand liggende – antwoorden. “Kan religie onderwerp van wetenschappelijk onderzoek zijn?” “Kunnen wetenschappers gelovig zijn?” Zijn antwoorden zijn bevestigend en wie zou hem tegenspreken? Maar de tweede helft van het artikel gaat de onzalige weg op van de christelijke apologetiek, d.w.z. het verdedigen van christelijke standpunten. Daarom meen ik dat het niet in aanmerking had mogen komen voor een prijs van een instelling die beoogt de wetenschapsbeoefening te bevorderen.

Ruimte voor God

Van Woudenberg gaat namelijk vervolgens in op de vraag “laat de wetenschap nog wel ruimte voor het bestaan van God?” Hij stelt dat uit wetenschappelijke theorieën en ontdekkingen, zoals het heliocentrisch wereldbeeld en de evolutietheorie, niet kan worden afgeleid dat God niet bestaat. Maar, zeg ik dan, er is niemand die beweert dat zulke wetenschappelijke kennis God uitsluit. Iedere ongelovige weet dat het niet-bestaan van God niet te bewijzen is omdat God per definitie onaantoonbaar is. Wat de wetenschap – ook in de vorm van kritisch bijbelonderzoek dat al twee eeuwen gaande is – duidelijk laat zien is dat de Bijbel er op belangrijke punten naast zit. Die kennis kan het geloof in God ondermijnen zonder het vermeende geestelijk opperwezen zelf te kunnen uitsluiten. Die ondermijning heeft intussen al op grote schaal plaatsgevonden.

Op de vraag “Is het niet irrationeel voor een serieuze wetenschapper om in God te geloven?” zegt Van Woudenberg: a. dat de mensen vóór de wetenschappelijke revolutie

terecht allerlei dingen *geloofden* (cursivering RvE), bijvoorbeeld dat water kan koken, zonder dat die wetenschappelijk waren bevestigd en b. dat er dingen zijn waarvan het rationeel is ze te geloven, ook al kunnen ze in principe niet door wetenschappelijk onderzoek worden vastgesteld; zo *geloven* mensen dat liegen moreel verkeerd is.

Woordenspelletjes

Hier komen we in de sfeer van de woordenspelletjes, waarvan de apologeten zich zo graag bedienen. Zo ‘bewijzen’ zij het bestaan van God door te goochelen met termen als ‘logisch denkbaar/mogelijk zijn’, ‘gedacht worden’ en ‘bestaan’. Andere apologetische wapens zijn conclusies uit premissen waar de conclusie al in verstopt zit.

Om terug te komen op het geloof in het kokende water: dat water kan koken is een simpel ervaringsfeit en een mens leert vertrouwen op zijn ervaring; een ‘geloof’ komt er niet aan te pas. En wat het liegen betreft: mensen vinden veelal dat liegen verkeerd is omdat ze dat van jongs af aan zo leren en zelf niet graag belogen willen worden; ‘geloven’ komt ook hierbij niet aan de orde. Van Woudenberg wil met zijn misleidend gebruik van het woord ‘geloven’ aantonen dat geloven in religieuze zin niet irrationeel is. Maar

enkel op autoriteit berustend geloof dat er een geestelijk opperwezen bestaat dat alles geschapen heeft en alles kan en weet, is niet te vergelijken met weten dat je water kunt koken of dat je niet hoort te liegen. Ik stel dat het geloven in niet waarneembare en zich niet controleerbaar manifesterende onstoffelijke wezens met bovennatuurlijke krachten bepaald irrationeel is. Het is geloven in spoken. En in magie.

Wantrouwen

In ieder geval is makkelijk in te zien dat het geloof onwetenschappelijk is. In de wetenschapsbeoefening zit namelijk een vorm van respectvol wantrouwen ingebakken jegens informatie en interpretaties. Vanuit zijn behoefte aan zekerheid streeft de wetenschapper naar verificatie en/of falsificatie. Het cruciale punt is nu, dat de gelovige juist géén respectvol wantrouwen jegens religieuze informatie en interpretaties koestert. Wat geopenbaard heet te zijn en steeds opnieuw als blijde boodschap verkondigd wordt, wordt gewoon als wáár beschouwd – de gelovige weet het zeker, ook als hij het niet begrijpt (‘Gods wegen zijn ondoorgrondelijk’) en ook als het in strijd is met bewezen feiten, natuurwetten, gezond verstand en dagelijkse erva-

ring. De wetenschapper trekt behoedzaam zijn conclusies uit feitenmateriaal; de gelovige *begint* met de conclusie en interpreteert alle feiten waar hij niet omheen kan in het licht daarvan. Dit maakt het zo moeilijk te begrijpen dat iemand tegelijk wetenschapper en gelovig kan zijn. De wetenschapper is principieel kritisch, de gelovige in principe niet, althans niet ten aanzien van zijn geloof. Gemakshalve formuleer ik hier in termen van uitersten; vanzelfsprekend zijn er in de realiteit allerlei gradaties.

God bewijzen

Dat Van Woudenberg vraagt: “Waarom zou het bestaan van God niet door wetenschappelijk onderzoek aannemelijk kunnen worden gemaakt?” wekt bevreemding. God als verondersteld geestelijk wezen biedt immers geen enkel aanknopingspunt voor empirisch onderzoek. De auteur gaat nog een stapje verder met de vraag “Is er wetenschappelijk bewijs voor het bestaan van een God?” (Let op het lidwoord bij ‘God’!) Het antwoord moet wel *nee* zijn, anders zaten nu alle kerken stampvol. Maar Van Woudenberg ziet het anders. Om te beginnen stelt hij dat er in de wetenschap – met uitzondering van de wiskunde – geen absolute bewijzen worden gegeven. Zo zijn er volgens hem redenen om aan te nemen dat er elektronen bestaan, ook al kun je ze niet waarnemen. Hij gaat opzettelijk uit van een beperkte definitie van ‘waarnemen’; elektronen manifesteren zich immers heel duidelijk in talloze proeven en toepassingen. In zijn visie zouden waarnemingen van kosmische verschijnselen met radiotelescopie of van virussen met elektronenmicroscopie geen echte waarnemingen zijn. Wat hij eigenlijk beweert, is dat het bestaan van bijvoorbeeld elektronen wordt aangenomen op basis van indirect bewijs van wetenschappelijke aard. Daaraan ontleent hij dan de rechtvaardiging om ook het bestaan van God af te leiden uit indirect bewijs van wetenschappelijke aard, volledig voorbijgaand aan de hemelsbrede verschillen tussen beide terreinen van ‘onderzoek’.

Fine tuning

Wie vertrouwd is met de nietes-welles-discussie over het bestaan van God ziet hier het *fine tuning* argument al aankomen. Dat is een moderne versie van het oude *intelligent design* argument, dat we in het boek van Cicero (45 v.o.j.) over de goden al aantreffen; het houdt in dat alles in de wereld zo fraai en complex geordend en geregeld is dat daar wel ‘iemand’ achter moet zitten. Van Woudenberg zegt dat wetenschappelijk is vastgesteld dat de wereld een *hechte orde* vertoont en dat die orde niet wetenschappelijk verklaard kan worden; hij acht het niet irrationeel om te zeggen dat het bestaan van die orde bewijs is voor het bestaan van een God die rationeel is en orde wil en schept. Een *freischwebende Intelligenz* dus die uit niets een heelal kan maken.

Ook hier in zekere zin een woordenspel: omdat de wens de vader is van de gedachte ziet de auteur een ‘hechte orde’ in de wereld (een wetenschappelijk vastgesteld inzicht is dit niet) en dus moet er wel ordening hebben plaatsgevon-

den en dan moet daar wel een ordenende wil achter zitten. In feite is er in het universum niet alleen structuur, maar ook wanorde, niet in de laatste plaats op onze planeet. De Bijbel gaat uit van een ontwikkeling van wanorde naar orde in de kosmos; de wetenschap van het omgekeerde.

Natuurwetten

Alles in het universum is zoals het is, dank zij de natuurwetten en -constanten. Wij weten niet hoe het zo gekomen is dat die zijn zoals ze zijn. Wij hebben geen verklaring waarom bijvoorbeeld de zwaartekracht zo sterk is als hij is. Wij weten wel hoe het samenspel van natuurwetten ordenend en structurerend uitwerkt; zo is, om maar eens wat te noemen, de fascinerende structuur van sneeuwvlokken gewoon het resultaat van zo’n werking. Wie denkt nu dat de natuurwetten bewust zijn ingesteld en afgeregeld om mooie sneeuwvlokken mogelijk te maken? De kinderlijkheid van zo’n gedachte is evident. Maar als iemand als Van Woudenberg beweert dat de natuurwetten en –constanten zijn ingesteld en *getuned* om orde in de kosmos te scheppen, wordt hij serieus genomen.

Dat wij geen diepere achtergrond van natuurwetten als de zwaartekrachtwet kennen, is geen rechtvaardiging voor het uit een hoge hoed toveren van een geestelijk wezen dat zomaar in het niets zou hebben bestaan en alles gewild en geordend zou hebben. Hoe zou dat onstoffelijke wezen eigenlijk alle materie geschapen kunnen hebben? Zeggen dat het almachtig is (of was) is geen antwoord.

‘Wetenschappelijk’

Is Van Woudenbergs denkrichting een *no-go zone*, zoals hij zichzelf afvraagt? Geenszins, iedereen mag op dit gebied in elke richting denken die hem zinnig voorkomt. Alleen jammer dat deze denkrichting overheersend is in een deel van het ‘wetenschappelijk’ onderwijs en nu in de vorm van het onderhavige essay een lauwerkrans krijgt van een instituut als de KHMW. Hoe kan het dat dat instituut deze inzending boven bijna honderd andere vond uitsteken? En jammer dat de ooit seculiere NRC dit zendingstractaat, want dat is het, als iets heel nieuws en bijzonders presenteert. Wat hier door Van Woudenberg naar voren is gebracht, kan men in talloze publicaties vinden, ook in vrij recente boeken van collega’s van hem die beweren het bestaan van God bewezen te achten; ik noem in dit verband de eerder in dit blad (ook door mij) besproken Paas, Peels en Rutten. En diverse auteurs – ik noem hier bijvoorbeeld Stenger¹ en Drange² – hebben allang afdoende kritiek op het *fine tuning* argument geleverd.

¹ <http://friendlyatheist.patheos.com/2014/09/09/the-problem-with-the-fine-tuning-argument-an-excerpt-from-victor-stengers-last-book-god-and-the-multiverse/>

² https://infidels.org/library/modern/theodore_drange/tuning.html

DE AUTEURS VAN DIT NUMMER

Floris van den Berg (Naarden 1973) is milieufilosoof aan de Universiteit Utrecht, lid en voormalig bestuurslid van De Vrije Gedachte, lid van het Humanistisch Verbond en donateur van Skepsis. Van hem verschenen diverse boeken, zoals *Hoe komen we van religie af*, *Beter weten - filosofie van het ecohumanisme* en *De vrolijke feminist*.

Frans Couwenbergh (1933) is voormalig leraar Nederlands, thans schilder en portrettekenaar en humanosoof. Zie <http://www.franscouwenbergh.nl/>.

René van Elst (Amsterdam 1950) is gepensioneerd Human Resources-medewerker, heeft sociologie en (deels) rechten gestudeerd, was hoofd- en eindredacteur en opmaker van De Vrijdenker (2014-2018), thans eindredacteur (+ opmaker a.i.); donateur van Skepsis.

Maarten Gorter (Amstelveen 1994) is student en redactielid van De Vrijdenker.

Leo Heynen (Nuenen 1940) is macro-econoom en bijbelvorser, gepensioneerd zakenman en leraar. Al jaren onderzoekt hij de oude geschiedenis van Egypte, vooral waar deze verbindingen met de Bijbel aantoonen.

Anton van Hooff (Den Haag 1943) is klassiek historicus te Nijmegen, redactielid van De Vrijdenker en oud-voorzitter van De Vrije Gedachte.

Dik Kruijthof (Markelo 1947) is secretaris van De Vrije Gedachte. Schrijft over museumbezoek op de website De Leunstoel. Studeerde in Wageningen en werkte in de publiciteit, de sport, de ict en de politiek. Daarnaast was hij lange tijd actief in de schaakwereld, als schaker en bestuurder. Ook zat hij zes jaar in zijn woonplaats Leeuwarden in de gemeenteraad voor de PvdA.

Paul Mercken (Leuven 1934) is mediëvist en docent filosofie in ruste, dichter en kunstverzamelaar. Hij was actief aan de Universiteit Utrecht van 1978 tot 1991. Hij verzorgde een kritische uitgave in 3 delen van werk van Bischof Robert Grosseteste uit de 13de eeuw.

Jan Willem Nienhuys (Den Haag 1942) was universitair docent wiskunde (T.U. Eindhoven), is schrijver en vertaler en is secretaris van Skepsis en redacteur van Skepter.

Thomas Spickmann (1973) is constructeur en redacteur van De Vrijdenker.

AANWIJZINGEN VOOR AUTEURS

Uw bijdragen aan dit blad worden zeer gewaardeerd. Wij zoeken u om bij het aanleveren met de volgende informatie en aanwijzingen rekening te houden.

- Bijdragen aan het blad worden – in verzorgd, leesbaar Nederlands – in digitale vorm aangeboden aan de hoofdredacteur op het email-adres van de Redactie.
- Als auteur bent u zelf verantwoordelijk voor de inhoud van uw werk. Buiten die verantwoordelijkheid vallen door de Redactie in het werk aangebrachte correcties.
- De Redactie noch de vereniging De Vrije Gedachte (DVG) is aansprakelijk voor plagiaat, auteursrechtenschending etc., gepleegd door auteurs.
- Het copyright op een geplaatste bijdrage blijft berusten bij de auteur; DVG is echter gerechtigd de bijdrage geheel of gedeeltelijk opnieuw te plaatsen, hetzij in het blad hetzij in een bloemlezing in boekvorm.
- U verstrekt over/van uzelf enige personalia en een portretfoto die bij het werk kunnen worden afgedrukt als het om een publicatie van enige omvang gaat.
- In overleg met de Redactie kan een bijdrage desgewenst onder pseudoniem worden gepubliceerd; anonieme bijdragen worden echter niet geaccepteerd. De auteur moet voor de hoofdredacteur bereikbaar zijn.
- Wij gaan ervan uit dat een artikel niet veel langer is dan 3000 woorden en een boekbespreking die niet diep op

thema's uit het boek ingaat niet veel langer dan 1500 woorden.

- Veronderstel niet te veel voorkennis bij de lezers; vermijd technische/geleerde termen of leg ze uit.
 - A.u.b. niet te veel noten; alleen eindnoten.
 - Vertaal niet-Nederlandstalige teksten/citaten.
 - Zorg voor een sprekende titel, die te maken heeft met het onderwerp, en voor bijpassende sub-onderwerpen met tussenkopjes.
 - Een mini-samenvatting, waarin ook de belangrijkste trefwoorden voorkomen, wordt op prijs gesteld.
 - Noem het hoofdonderwerp in het begin en schrijf de rest ter ondersteuning van dit onderwerp, zodat de lezer de argumentatie / illustratie en de weg naar de eventuele conclusie kan volgen.
 - Spring niet via vrije associaties van de hak op de tak en haal geen dingen erbij die niet met het hoofdonderwerp te maken hebben, waardoor de lezer de weg kan kwijtraken.
 - Vindt u dat een uitweiding belangrijk is ter illustratie van het hoofdthema, leg dan uit hoe.
 - Lees uw stuk zelf goed na; controleer de zinsbouw en spelling, in het bijzonder van de genoemde namen.
- Onze dank voor uw medewerking!

De Redactie

De Vrije Gedachte

Doelstelling van De Vrije Gedachte

De vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' stelt zich ten doel:

het bevorderen van het vrijdenken.

Het vrijdenken is een atheïstisch-humanistische levenshouding gekenmerkt door:

- Rationeel denken en onderzoeken van de werkelijkheid, daarbij strevend naar:
 - bevrijding van dogmatisme, vooroordeel en onwetenschappelijke houding,
 - vasthouden aan principes van toetsing en bewijsvoering.
- Moreel handelen vanuit het besef van:
 - eigen verantwoordelijkheid voor gedachten en daden,
 - menselijke waarde,
 - solidariteit met de medemens, de natuur en het milieu,
 - de eindigheid en onherhaalbaarheid van elk individueel leven.

Een vereniging ontleent bestaansrecht aan haar doelstellingen en aan haar ledental. Veel doelstellingen kunnen worden bereikt bij voldoende aantallen (actieve) leden. Opkomen voor de situatie van mensen met een atheïstisch-humanistische levenshouding is erg actueel. In de komende periode wil 'De Vrije Gedachte' graag nieuwe activiteiten organiseren, ook in de regio's, en meer voor het voetlicht treden. Dit vergt creativiteit, tijd en energie van het bestuur, meer vrijwilligersinzet en een financiële impuls. U kunt hierbij helpen.

Bezoek onze website
devrijegedachte.nl
en onze Facebook-pagina
'De Vrije Gedachte'

Steun De Vrije Gedachte!

Vindt u ook dat de vereniging op de kaart van levensbeschouwelijk Nederland thuishoort? Wilt u ook dat de vereniging nieuwe activiteiten organiseert? Steun dan de vereniging!

U kunt de vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' steunen door:

- mee te doen bij activiteiten en uw mening te geven,
- als vrijwilliger te helpen bij de organisatie van activiteiten, of door een regiokring te starten,
- ingezonden brieven te sturen aan kranten en uzelf daarin expliciet als vrijdenker te benoemen,
- geld te schenken aan de vereniging of een legaat na te laten. U kunt hierover vrijblijvend een informatief gesprek voeren en u daarvoor aanmelden via ons mailadres (zie onder),
- andere belangstellenden te attenderen op de activiteiten van de vereniging,
- te reageren op publicaties e.d. van 'De Vrije Gedachte',
- lid te worden van vrijdenkersvereniging 'De Vrije Gedachte' (zie het informatiekader in dit blad),
- abonnee te worden van het blad 'De Vrijdenker' (zie het Colofon van dit blad).

Heeft u vragen of ideeën? Het bestuur hoort ze graag! Of wilt u praten over nalaten of schenken? Neem contact op via info@devrijegedachte.nl; voor andere contactmogelijkheden zie het informatiekader in dit blad.

Het driekleurig viooltje is sinds de 19de eeuw het internationale symbool van de vrijdenkerij. Dit bloempje heeft in het Frans de naam *pensée*, die gedachte betekent. De bloem heeft deze naam gekregen omdat de vorm ervan op die van een menselijk gezicht zou lijken en omdat de bloem in augustus vooroverbuigt alsof hij diep in gedachten is. *La libre pensée*, een term die Victor Hugo in 1850 geïntroduceerd zou hebben, betekent letterlijk de vrije gedachte en is de Franse benaming voor het vrijdenken. (Bron: wikipedia.org.)

strikte scheiding tussen kerk en staat – weren van indoctrinatie uit opvoeding en onderwijs – bevorderen van een kritisch onderzoekende, wetenschappelijke houding – ontmaskeren van religie, pseudo-wetenschap en andere waanvoorstellingen – vrijheid van expressie – respect voor de waardigheid van de mens als wezen met een eindig en eenmalig bestaan – erkenning van het volledige zelfbeschikkingsrecht van de mens over eigen lijf en leden